

LUOVAT MENETELMÄT IKÄÄNTYNEIDEN HOITO- JA KUNTOUTUSTYÖSSÄ

Menetelmien juurtuminen osaksi arkikäytäntöjä

Sanna Salminen

Opinnäytetyö
Marraskuu 2011

Terveyden edistämisen koulutusohjelma, ylempi AMK

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) SALMINEN, Sanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 24.11.2011
	Sivumäärä 60 + 3	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi LUOVAT MENETELMÄT IKÄÄNTYNEIDEN HOITO- JA KUNTOUTUSTYÖSSÄ Menetelmien juurtuminen osaksi arkikäytäntöjä		
Koulutusohjelma Terveyden edistäminen		
Työn ohjaaja(t) HEIKKILÄ, Johanna, KANTANEN, Mari		
Toimeksiantaja(t) Lysti, luovaa toimintaa sosiaali- ja terveysalalle – hanke		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää luovien menetelmien juurtumista hoitolaitosten työyhteisöjen arkikäytännöiksi hanketoiminnan avulla. Luoviksi menetelmiksi opinnäytetyössä oli rajattu voimaannuttava valokuva, musiikilliset tuokiot sekä käsien tanssi. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Lysti, luovaa toimintaa sosiaali- ja terveysalalle – hanke, jonka hallinnoijana toimi Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin teemoitettujen ryhmähaastatteluiden avulla. Tutkimukseen osallistui 17 työntekijää kolmesta eri ikääntyneiden hoitolaitoksesta, jotka olivat mukana Lysti-hankkeen toiminnassa. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Luovista menetelmistä musiikkia sekä valokuvatyöskentelyä oli käytetty eniten. Käsien tanssi – menetelmä oli työntekijöille vieraampi, ja sitä ei ollut käytetty. Osassa hoitolaitoksia menetelmiä oli käytetty jo aikaisemminkin, mutta hankkeen toiminnan kautta työntekijät tulivat tietoisemmiksi menetelmien toimivuudesta ja siitä, että niistä oli hyötyä omassa työskentelyssä. Aikaresurssit sekä asenteet koettiin menetelmien käyttöä estävinä tekijöinä. Lysti-hankkeen tarjoaman koulutus oli koettu menetelmien käyttöä edistävänä, mutta tarve konkreettiselle ”työkalupakille” tuli esiin työntekijöiden kokemuksista.</p> <p>Tutkimuksen tulosten perusteella luovien menetelmien käyttöä oli juurtunut osaksi arkikäytäntöjä. Luovia menetelmiä oli sovellettu vastaamaan asiakkaiden toimintakykyä, joten menetelmiä ei sellaisenaan ollut otettu käyttöön.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Luovat menetelmät, teemahaastattelu, juurruttaminen		
Muut tiedot		

Author(s) SALMINEN, Sanna	Type of publication Master's Thesis	Date 24.11.2011
	Pages 60 + 3	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title CREATIVE METHODS IN NURSING AND REHABILITATION FOR ELDERLY Methods settling down on everyday practice		
Degree Programme Master's Degree Programme in Health Promotion		
Tutor(s) HEIKKILÄ, Johanna, KANTANEN, Mari		
Assigned by Lysti, Creative Approaches for the Social Welfare and Health care sector – project		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of the Master's Thesis was to investigate how creative methods have been settled down as part of everyday practice. Creative methods for the thesis were limited to Photo Reminiscence Translation, Musical Workshop between elderly and children, and to The Dance of Hands. The thesis was commissioned by Lysti, a project on Creative Approaches for the Social Welfare and Health care sector, which was administered by JAMK University of Applied Sciences.</p> <p>The thesis was carried out as a qualitative research. The data was collected by through themed group interviews. The study involved 17 employees from three different elderly care facilities that were involved in the project activities. The data was analyzed by using content analysis.</p> <p>The creative methods of music and photo working were most used. The Dance of Hands - method was less familiar to employees and it had not been used. In some of the institutions, creative methods had already been used in the past, but through the project the employees became more aware that the methods really worked and that they were useful in their work. Time resources and attitudes were seen as inhibiting the use of the methods. Education provided by Lysti – project was seen promoting the use of the methods, but the need for concrete “toolbox” arose from the employees' experiences.</p> <p>Based on the results of the thesis, creative methods were settled down as part of everyday practice. The creative methods were applied to meet customers' functional ability, so, as such, they had not been implemented.</p>		
Keywords Creative methods, theme interview, settling down		
Miscellaneous		

Sisältö

1 JOHDANTO.....	5
2 KULTTUURI JA TAIDE HYVINVOINNIN EDISTÄJINÄ.....	6
3 YHTEISÖLLINEN TAIDETOIMINTA	8
4 TAIDE HOITO- JA KUNTOUTUSTYÖSSÄ.....	10
5 LUOVAT MENETELMÄT IKÄÄNTYNEIDEN HOITO- JA KUNTOUTUSTYÖN TUKENA ...	13
5.1 Voimaannuttava valokuva.....	13
5.2 Musiikilliset tuokiot	16
5.3 Käsien tanssi	20
6 KEHITTYVÄ TYÖYHTEISÖ.....	23
7 MENETELMIEN INTEGRAATIO	25
8 TUTKIMUKSEN TARKOITUS.....	26
9 TUTKIMUSMENETELMÄ	27
9.1 Aineiston keruu	28
9.2 Aineiston analyysi.....	30
10 TULOKSET	33
10.1 Luovien menetelmien soveltaminen hoito- ja kuntoutustyössä	33
10.2 Luovien menetelmien juurtuminen osaksi hoito- ja kuntoutustyötä	37
10.3 Luovien menetelmien käyttöä estävät tekijät hoito- ja kuntoutustyössä	42
10.4 Luovien menetelmien käytön edellytykset hoito- ja kuntoutustyössä.....	47
11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	51
LÄHTEET.....	57
LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Väestön terveydentilan parantaminen sekä terveyserojen kaventaminen ovat terveyden edistämisen politiikkaohjelman tavoitteena. Terveysnäkökohtien huomioimisen vahvistaminen ja edesauttaminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja palvelujärjestelmän eri tasoissa on politiikkaohjelman keskeinen tehtävä. Terveyttä voidaan edistää monin eri keinoin, joista yhteisöllisyyden vahvistaminen sosiaali- ja kulttuuripalveluilla on yksi keino. (Liikanen 2010, 26.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kehittämisen yhteyteen on terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa kirjattu osio kulttuuritoiminnasta. Eri hallinnonalojen yhteistyönä luvataan käynnistää kulttuurin terveydellisten ja hyvinvointivaikutusten edistämishanke. Valmisteluvastuu hankkeesta on annettu opetusministeriölle sekä sosiaali- ja terveysministeriölle. (Liikanen 2010, 26.)

Yksilöllisen vapauden, omatoimisuuden ja osallisuuden edistäminen ovat ehkäisevän sosiaalipolitiikan tavoitteita. Ehkäisevät kotikäynnit, etsivä toiminta sekä varhainen puuttuminen ovat kehittymässä osaksi sosiaalipalveluita. Näiden työmuotojen rinnalle voi hyvin liittää sosiokulttuurista taide- ja kulttuuritoimintaa. Hoitotieteen kehittymisen sekä terveystieteiden laajentumisen myötä taiteen ja kulttuuritoiminnan edellytykset ovat lisääntyneet terveydenhuollon kentällä. (Liikanen 2010, 27.)

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi 1.9.2008–31.12.2011 välisellä ajalla keski-suomalaisissa hoitolaitoksissa toimiva ja kehittävä Lysti, luovaa toimintaa sosiaali- ja terveysalalle – hanke. Hanke kehitti hyvinvointia keski-suomalaisissa hoitolaitoksissa ja hankkeen aikana oli tarkoitus lisätä hoitohenkilökunnan kulttuuriosaamista sekä juurruttaa luovien menetelmien käyttöä osaksi asiakastyötä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu hallinnoi hanketta ja sen päärahoittajana toimi Länsi-Suomen lääninhallitus. Hanke sai rahoitusta myös Euroopan sosiaalirahastosta. (Hyvinvointia luovasta toiminnasta 2011a.)

Luovien menetelmien hyödyntäminen hoito- ja kuntoutustyössä oli hankkeen pääta-
voitteena. Osatavoitteina hankkeessa olivat luovien menetelmien käytön edistämi-
nen osaksi sosiaali- ja terveysalan henkilöstön jokapäiväistä hoito- ja kuntoutustyötä,
henkilöstön luovan alan osaamisen edistäminen, luovan alan sekä sosiaali- ja terve-
ysalan rajapintoihin syntyneiden työtapojen kehittäminen sekä tiedon lisääminen
yritystoiminnan kehittäjille ja päättäjille luovien alojen mahdollisuuksista. (Hyvinvoin-
tia luovasta toiminnasta 2011a.)

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää luovien menetelmien juurtumista työyhtei-
sön käytännöiksi hanketoiminnan avulla. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä
Lysti-hankkeen kanssa.

2 KULTTUURI JA TAIDE HYVINVOINNIN EDISTÄJINÄ

Terveyden edistämisen politiikkaohjelman hyväksymisen yhteydessä, 5. joulukuuta
2007, valtioneuvosto antoi hallituksen strategia-asiakirjasta periaatepäätöksen. Kult-
tuurin hyvinvointivaikutusten toimintaohjelman valmistelu vuosille 2010–2014 käyn-
nistettiin osana politiikkaohjelmaa. Myöhemmin nimi muutettiin Taiteesta ja kulttuu-
rista hyvinvointia – ohjelmaksi. Kulttuurin ja taiteen keinoin hyvinvoinnin ja tervey-
den edistäminen sekä osallisuuden lisääminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan ta-
soilla ovat Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ohjelman tavoitteena. Ohjelmassa
on kolme painopistettä, jotka ovat:

- ”1. kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen
edistäjänä
2. taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa
3. työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin.” (Liikanen 2010, 3.)

Osallisuuden lisääminen, syrjäytymisen väheneminen, hyvinvoinnin ja terveyden kohentaminen sekä terveyserojen kaventuminen ovat niitä seikkoja, joihin sosiaali- ja terveydenhuollon kansalliset politiikkaohjelmat ja kehittämistavoitteet tähtäävät. Keinoissa painotetaan varhaista puuttumista sekä ennakkoivaa ja ehkäisevää toimintaa. Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tärkeä tavoite on tasa-arvoinen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Lisäksi tämä on tärkeä arvovalinta. Koulutus ja kulttuuri ovat yhteiskunnan rakentamisessa keskeisessä asemassa. Nämä ulottuvuudet voidaan yhdistää Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – toimintaohjelmassa yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, joka on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kulttuurin keinoin. Yksilön ja yhteisön hyvinvointi tukevat toisiaan. (Liikanen 2010, 10–11.)

Toimintaohjelman yhdeksännen toimenpide-ehdotuksen mukaan arjen kulttuurisuus merkitsee sitä, että ihminen voi arkielämässään kokea ja tehdä elämänsä mielekkääksi ja merkitykselliseksi. Tämä on edellytys fyysiselle, sosiaaliselle ja henkiselle hyvinvoinnille. Taiteen ja kulttuurin käyttäminen osallistumisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden tuottamisessa mahdollistuu arjen kulttuurin avaaman näkökulman kautta. Identiteettiä ja lähiyhteisöjä vahvistavat vuorovaikutus ja toisten ihmisten kanssa toimiminen, elämykset, luovuus sekä omat merkitykselliset kokemukset. Arjen kulttuurisuuden näkökulman kautta eri yhteisöt ja instituutiot haastetaan arvioimaan omaa toimintaansa siitä näkökulmasta, miten ne voisivat omalla toiminnallaan parantaa vuorovaikutusta sekä lisätä ihmisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. (Liikanen 2010, 16–17.)

Monien tutkimusten myötä on todettu, että taiteella on hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Von Branderburg (2007, 182) toteaa Konlaanin (2001) Ruotsissa tehdyn laajan lääketieteen alaan kuuluvan tutkimuksen selvittäneen, että kulttuurikokemukset edistävät terveyttä. Von Branderburgin (2007, 182) mukaan Liikanen (2003) on määritellyt väitöskirjassaan taide- ja kulttuuritoiminnan vaikutustavat ihmisen hyvinvointiin:

1. Taide rikastuttaa elämysmaailmaa ja virkistää aisteja. Taidenautinnot sekä taiteelliset elämykset sellaisinaan tyydyttävät inhimillisiä tarpeita ja antavat elämään merkityksiä.
2. On todettu, että taiteella ja kulttuuritoiminnalla on yhteys hyvään terveyteen, hyvän elämän kokemuksiin ja parempaan työkykyyn.
3. Taideharrastusten ja kulttuuritoiminnan avulla on mahdollista edistää yhteisöllisyyttä ja verkostoja, jotka auttavat elämänhallinnassa.
4. Taiteen, arkkitehtuurin ja sisustamisen avulla on mahdollista tehdä elinympäristöä esteettisemmäksi. Kaunis ympäristö ja luonto voivat edistää kuntoutumista ja virkistää.

3 YHTEISÖLLINEN TAIDETOIMINTA

Taiteellisen ilmaisun voidaan sanoa olevan yleismaailmallista toimintaa ja mille tahansa inhimillisen elämän kentälle on mahdollista soveltaa taidetoimintaa. Useissa taidelähtöisissä hankkeissa harjoitellaan ilmaisutaitojen lisäksi toisen kuulemistä ja vuorovaikutustaitoja, jotta päästäisiin dialogiin. Hankkeissa otetaan huomioon ihminen kokonaisvaltaisesti, tilaa haetaan kokonaiselle ihmiselle. Kun päästään siihen mitä mielessä liikkuu, kanssakäymisestä tulee merkityksellistä ja mieltä ravitsevaa. Elämästä voidaan kertoa niin kuin sitä eletään, kun päästään lähelle kokemuksia. Osallistujien ollessa lähtökohtaisesti missä roolissa tahansa, mutta heidän voidessaan toimia ennen kaikkea ihmisinä, on mahdollista päästä koskemaan sisintä. Näin ammattilaisten on mahdollista toimia tasavertaisina kanssaihmisinä asiakkaiden kanssa, koska tekemisessä ei useimmiten arvioida tuloksia oikeana tai vääränä. (Bardy 2007, 25–26.)

Eettinen asennoituminen ja kokemuksellinen oppiminen abstraktin ajattelun ohella ovat edellytyksiä toisen ihmisen kunnioitukselle ja ”arjen rikkauden” esiin päästämiselle. Tiukan päiväjärjestyksen omaavissa ja monesti myös aliresursoiduissa laitoksis-

sa niin henkisesti kuin fyysisestikin vapaan tilan saavuttaminen on usein työlästä. Järjestelmälähtöisyys toiminnassa voi olla niin hallitsevaa, että ihmisten moniulotteisuus enemminkin haudataan kuin otetaan esiin. Kuitenkin ainakin palkitsevien kokemusten jälkeen lisääntyy halu ja kiinnostus tehdä toisin. (Bardy 2007, 27.)

Yhteisöllinen taidetoiminta voi pohjautua useamman eri osapuolen vuorovaikutukseen. Taiteilijoiden lisäksi vuorovaikutuksen osapuolina voivat olla eri ammattilaiset, kuten hoitajat/ ohjaajat sekä potilaat/ asiakkaat ja heidän läheisensä. Keskeistä yhteisötaiteellisen toiminnan vuorovaikutuksessa on se, että kaikki osapuolet ovat sekä antajia että saajia. (Taipale 2001, 81.)

Monialainen vuorovaikutus synnyttää voimaa läheisten kokoamiseen ja lähiyhteisön rakentamiseen. Samalla se tuo esiin erilaisia intressejä sekä jännitteiden sietämisen painetta. Ammattilaisten ammatti-identiteettiin jaetun vastuun syntyminen vaikuttaa vahvistuneena oman tiedon ja osaamisen muille jakamisena. Perinteisesti toisistaan erillään olleet ammattilaiset voivat perustaa toimintaansa työparityöhön, jossa he voivat yhdessä ratkoa pulmia, joita heillä ei yksinään tai erikseen ole ollut mahdollista ratkaista. (Bardy 2007, 27.)

Ihmisten arkeen on useilla tavoilla vaikuttanut ja tulevat jatkossakin vaikuttamaan nopeat rakenteelliset muutokset. On monia mahdollisuuksia ja vaikuttavia perusteita hyvinvointipoliittisen ajattelun ja toiminnan uudistamiselle. Järjestelmissä, joiden tehtävänä on palvella inhimillistä kasvua, oppimista ja selviytymistä, eivät kuitenkaan tarjoa käyttäjilleen mahdollisuutta kehittää muuttuvissa oloissa minä – ja maailmasuhdettaan tai tilaa neuvokkuudelle. Inhimillisen hyvinvoinnin kansalaisresursseja ja eri tekijöitä voidaan koota yhteen ja luoda niille tila julkisen ja yksityisen sektorin välille. (Bardy 2007, 31.)

Kuten mitkään muutkaan yksittäiset menetelmät tai strategiat, ei taide ratkaise mitavia yhteiskunnallisia ongelmia. Taide kuitenkin tarjoaa yhden tavan hillitä yhteiskunnan kiihtynyttä teknologisoitumista. Vaalimalla monipuolista ihmiskäsitystä, jossa

eri aistien käyttö sekä ymmärrys olennaisten ilmiöiden rikkaudesta yhdistyvät, taide luo vastavoimaa kaventuneelle elämälle. (Bardy 2007, 32.)

4 TAIDE HOITO- JA KUNTOUTUSTYÖSSÄ

Ikääntyneiden taidetoiminnan merkitykset voivat olla hyvin moninaisia. Elämänlaadun sekä arkielämän uudelleen muotoutuminen taidetoiminnan tuomien uusien elämänsisältöjen merkitys on yksi tärkeimmistä. Taidetoiminta avulla on mahdollista kokea yhteisöllisyyttä ja näin irtautua yksinäisyydestä. Näin taiteen avulla voidaan saada pitenevään elinikään merkitystä ja laatua. Taiteen avulla on mahdollista ehkäistä syrjäytymistä, vahvistaa identiteettiä sekä lisätä hyvinvointia. Lisäksi taidetoiminta tarjoaa mahdollisuuden ikääntyneelle kiinnittyä yhteisöönsä ja olla sukupolvia yhdistävänä lenkkinä. (Hohenthal – Antin 2006, 123.)

Taide perustuu vahvasti henkilökohtaiseen kokemukseen, elämykseen ja oivallukseen ja siksi se voi tarjota vaikeasti tavoitettavissa ollutta toisenlaista tietoa vanhuudesta. Taiteen avulla voi olla mahdollista saavuttaa tiedettä syvemmän ymmärryksen siitä, mitä on olla vanha. Taiteen ja tieteen symbioosista syntyy taidegerontologia, jossa taiteeksi kutsuttu muuttuukin tiedon lähteeksi. Perinteisistä tutkimusmenetelmistä poiketen taidegerontologiassa ikääntyneen ääni tulee kuuluviin eri tavalla. Ikääntynyt voi taiteensa kautta käynnistää dialogin ympäröivän yhteisönsä kanssa ja näin olla aktiivinen osa elämän kulkua. (Hohenthal – Antin 2006, 124.)

Sederholm (2001, 11.) toteaa myös, että taide on asioiden merkityksellistämistä. Se, että tekemisen prosessista syntyy aito, rehellinen tai vaikuttava esitys, taiteellista sen. Pelkkä teknisesti täydellinen suoritus ei sitä mahdollista eikä tarkoituksenmukaisuus ja tekniikan hallitseminen ei hoitotilanteessa riitä. Tarvitaan myös tiettyä herkkyyttä havaita esimerkiksi asiakkaiden/ potilaiden yksilöllisiä tarpeita. Hoitoarkeen on mahdollista luoda epäjärjestystä esimerkiksi rikkomalla arkirutiineja erilaisilla luovilla

menetelmillä, jotka herkistävät havainnoimaan toimintatapojen ja arkisten asioiden rakenteita. Tämä avaa uusia näkökulmia, joiden avulla voidaan muokata uusia toimintatapoja.

Sen lisäksi, että taiteen nähdään vaikuttavan terveyteen ja parantumiseen positiivisesti, tarjoavat taide-elämykset uusia mahdollisuuksia hoitajan ja potilaan väliseen vuorovaikutukseen. Itseluottamusta on mahdollista vahvistaa käsillä tekemisen avulla ja näin tukea potilaan omia resursseja hoidon aikana. Tämä voi innoittaa luovaan toimintaan ja samalla muuttua voimavaraksi myös hoitohenkilökunnalle. (Blomqvist – Suomivuori 2001, 68–69.)

Blomqvist – Suomivuori (2001, 61.) toteaa Erikssonin (1987) mukaan taiteen käyttämisen hoitotyössä sopivan hoitotieteelliseen ihmisenäkemykseen, jonka mukaan ihminen on tunteva, tahtova sekä luova yksilö. Kokonaisvaltainen hoito sisältää myös potilaan harmonian ja rauhan kaipuun merkityksen tervehtymiselle, joka puolestaan on osa terveyden ja elämän kokonaisuutta. Vahvistamalla ihmisen omia resursseja ja mahdollisuuksia voidaan edistää terveyttä.

Usein ajatellaan, että taiteen käytön hoito- ja kuntoutustyössä pitää olla esteettisesti kaunista ja hyvää, jotta se voisi parantaa. Kuitenkaan ei ole olemassa mitään tiettyä kontekstia, joka määrittäisi millainen taide soveltuu hoitotyöhön. Monesti huomiotta jää se seikka, että taide väärin yhteyksiin sijoitettuna, liian rajuna tai huonolaatuise-
na voi olla jopa vahingollista. Taide-elämykset voivat olla myös energiaa kuluttavia. (Strandman 2007, 161.)

Taiteen käyttäminen hoito- ja kuntoutustyön apuna ei aina ole yksiselitteistä. Strandmanin (2007, 162) mukaan Liikanen (2003) puhuu kenttien kohtaamattomuudesta, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpidekeskeisen ja taiteen luovuuden kenttien yhdistäminen voi olla vaikeaa. Strandman (2007, 162) jatkaa myös Taipaleen (2000) olevan samoilla linjoilla. Eri ammatillisuuksien yhdistäminen voi luoda ristiriitaisuutta taiteilijoiden työn vapauden ja hoitoyhteisön hierarkkisuuden ja byrokrat-

tisuuden välillä. Jotta taidetta voitaisiin tehdä ja esittää ilman ettei eri kenttien tavoitteet ole keskenään ristiriitaisia, on oltava avoinna erilaisille tulkinnoille. Parhaimmillaan kulttuuritoiminta ja hoito- ja sosiaalityö toimivat rinnakkain tasarvoisessa yhteistyössä. Tämä vaatii asenteiden, toimintatapojen ja toimintakulttuurin muutosten lisäksi koulutuksen ja johtajuuden kehittämistä. (Liikanen 2010, 25.)

Taiteen käyttäminen hoito- ja kuntoutustyössä tuo uusia ja toistaiseksi hyödyntämättömiä lähestymistapoja ja ehkä myös työmenetelmiä. Taiteen soveltamista tulee ensisijaisesti ymmärtää taiteen esittämistapaan ja esittämismuotoon liittyvinä käytännön tekijöinä, ei niinkään taiteen sisältöön puuttumisena. (Strandman 2007, 162–163.)

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – toimintaohjelman yhtenä strategisena painopistealueena on saada taide ja kulttuuri osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Vaikka ihmisen elin- ja asuinympäristö muuttuu, pysyy hänen kiinnostuksensa kulttuuriin ja taiteeseen silti osana identiteettiä. Ikäihmisten kohdalla muutos usein liittyy siihen, kun siirrytään omasta kodista palvelutaloon tai laitokseen. Elinvuosia voi silti kertyä useita, vaikka ikääntynyt olisi pitkäaikaissairas tai hoitolaitoksessa. (Liikanen 2010, 25.)

Tarvitaan uudenlaista sosiokulttuurista toimintaa hoitolaitoksissa usein vallitseviin jäykkiin päiväohjelmiin ja –rutiineihin, jonka avulla voidaan tuoda mielekästä sisältöä asiakkaiden elämään. Kulttuuritarpeiden yksilöllinen huomioiminen osana hoito- ja palvelusuunnitelmaa on toimintaohjelman yhtenä tavoitteena. Toimintaohjelmassa ehdotetaan sosiaali- ja terveystieteiden asiakkaiden yksilöllisten kulttuuritarpeiden sekä toiveiden kirjaamista hoito- ja palvelusuunnitelmiin. Kulttuuritarpeiden kirjaamisella asiakkaan harrastukset ja tottumukset tulevat henkilökunnan tietoon ja näin henkilökunta voi osaltaan kulttuurin avulla edistää asiakkaan hyvinvointia. (Liikanen 2010, 17–18, 25.)

5 LUOVAT MENETELMÄT IKÄÄNTYNEIDEN HOITO- JA KUNTOUSTUSTYÖN TUKENA

Tässä opinnäytetyössä luovilla menetelmillä tarkoitetaan käsien tanssia, voimaannuttavaa valokuvatyöskentelyä sekä lasten ja ikääntyneiden musiikillisia tuokioita. Nämä kolme menetelmää kehitettiin Lysti-hankkeessa ja niistä järjestettiin koulutuksia Lysti-hankkeessa mukana olleille hoitolaitoksille hankkeen toiminnan aikana.

Ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskevassa laatusuosituksessa palvelujen toiminnallisisissa ja eettisissä tavoitteissa on kirjattu ikäihmisten arvostamisen ja itsemääräämisoikeuden sekä yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen olevan eettisenä lähtökohtana palveluille. Palveluiden tavoitteena on hyvän elämän laadun tukeminen. (Ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva laatusuositus 2001, 15.)

Sosiaali- ja terveysalalla henkilökunnan ja asiakkaiden toiminnassa näkyy rajojen asettaminen. Useasti asiakkaat ovat rajattomia, mutta heille asetetaan rajoja henkilökunnan toimesta. Kun elämänpiiriä rajataan, alkaa se pienentyä ja kaventua. Arki kytkeytyy turvallisuutta merkitsevien rajojen rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Kysymys omasta olemisesta ja siitä miten itse kokee maailmaa voi helposti jäädä ammatillisuuden alle. Tuttuja toimintatapoja on mahdollista taiteilijan toiminnan avulla ravis-tella. Toiminta tarjoaa sekä henkilökunnalle että asiakkaille yhdessä mahdollisuuden pysähtyä vieraan ja uuden asian äärelle. (Heimonen 2007, 41–42.)

5.1 Voimaannuttava valokuva

Kuva ja valo yhdistyvät valokuvassa. Valokuvan avulla on mahdollista saattaa tietoon sellaisia asioita, joihin ei sanoja löydy. Valokuvien maailmaan eläytyminen mahdollistaa terapeutin prosessin, jossa vahvasti läsnä ovat tunteet ja muistot sekä herki-syneet aistit. Valokuva ja kuvaaminen mahdollistavat yhteyden menneisyyden muis-toihin, tiedostamattomaan nykyhetkeen sekä tuleviin toiveisiin. Asiakkaalle merkityk-

sellisiä valokuvia käytetään valokuvaterapeuttisessa työssä reittinä itsehavainnointiin, ymmärrykseen ja muutokseen. (Halkola 2009, 13.)

Valokuvalla on suhde aikaan ja kuvaushetken sekä kuvan tarkasteluajankohdan välille on mahdollista luoda jännite. Valokuvan avulla voi herätellä muistoja ja tunteita sekä välittää tietoa kehon aistimuksista. Kuvaan on mahdollista syventyä määrittelemättömäksi ajaksi. Valokuva välittää koettuja tunteita ja ajatuksia useasta eri näkökulmasta, kuten kuvaajan, kuvattavana olevan sekä kuvan katsojan. Valokuva-albumi kertoo kuvien kohteista, mutta myös siitä henkilöstä, joka on valinnut kuvat albumiin. Kuvien kanssa kommunikointi omalla tavallaan muistuttaa ihmisten välistä kohtaamista. Valokuvalla on kyky viestittää, mutta sanojen määriteltäväksi se ei kuitenkaan antaudu. Vuorovaikutus valokuvan kanssa on sanatonta, joka voi perustua näköaistimukseen. Sanaton vuorovaikutus voi näkemisen lisäksi olla toiminnallista valokuvaamisen tai kuvien työstämisen kautta. (Hentinen 2009, 41.)

Taide- ja sosiaalikasvattaja Miina Savolainen on kehittänyt terapeuttisesti suuntautuneen sosiaalipedagogisen menetelmän, voimauttavan valokuvan. Savolainen sai ajatuksen menetelmän kehittämiseksi ja valokuvan terapeuttisen käytön tutkimiselle vuonna 1998 alkaneesta lastensuojeluprojektista Maailman ihanin tyttö. Projektin lähtökohtana oli huomio siitä, etteivät sosiaalityön perinteiset verbaaliset tavat jäsentää asiakkaiden elämäkokemusta, vuorovaikutussuhteita sekä käsitystä omasta itsestä enää olleet riittäviä. (Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva 2011.)

Menetelmässä valokuvaa voidaan käyttää ”voimautumisprosessin” aikaansaamiseksi yksilö- ja ryhmätasolla. Menetelmä perustuu voimautumiseen (empowerment) ja siihen ettei toista ihmistä voi voimauttaa. Menetelmässä valokuva toimii välineenä, mutta kyse on varsinaisen valokuvaamisen lisäksi näkemisen ja katsomisen tavasta. Voimauttavan valokuvan prosessissa opetellaan dialogista ja vuorovaikutuksellista tapaa kohdata työkaveri, asiakas tai oma läheinen. Menetelmän avulla opitaan löytämään ja näkemään jokapäiväisessä arkitodellisuudessa usein piiloon jäävä arvokas, hyvä ja merkityksellinen. Menetelmässä käytetään välineinä ihmissuhteiden lähen-

tämiseen ja vuorovaikutuksen parantamiseen valokuvaustilanteita, omakuvia, albumikuvia sekä arjen teemojen tavoitteellista valokuvaamista. (Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva 2011.)

Omaa identiteettiä, omia erilaisia puolia, rooleja sekä tunteita tutkitaan menetelmässä omakuvien avulla. Lisäksi omakuvien avulla opetellaan omaa persoonaa katsomaan moniulotteisuutta lempeämmin. Omakuvan avulla on mahdollista tavoittaa enemmän kuin ulkonäkö tai pinta. Se miten ihminen katsoo itseään, näkyy kuvassa. Kuvaa voi olla vaikeaa katsoa, sillä siitä näkyy ne asiat, joita ihmisen on vaikea hyväksyä itsessään. Voimauttavassa prosessissa ihminen oppii tietoisesti katsomaan itseään hyvänä sekä tekemään itsessä olevaa hyvää, vahvuutta ja ehjyyttä näkyväksi. Omakuva mahdollistaa oman elämän merkityksellisyyden ääreen pysähtymisen ja tämän myötä synnyttää yhteisöllisyyttä ja halua jakaa omaa voimaantumista lähiyhteisöön. (Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva 2011.)

Omaa elämäntarinaa, perhesuhteita, oman itsensä erilaisia puolia sekä oman kasvamisen teemoja (muistikuvia, mielikuvia ja tunteita) jäsennetään albumikuvatyöskentelyllä. Jokin elämän ajankohtainen teema otetaan tarkasteluun ja albumikuvista rakennetaan erilaisia kokonaisuuksia. Kuvia valikoimalla ja rinnastamalla yksittäisiin valokuvaan sisältyvät ja liittyvät muistot, mielikuvat ja tunteet alkavat saada rakennetta. Kuvia kootessa pohditaan omaan elämään liittyviä kysymyksiä, kuten missä kuvissa heijastuu omat tarpeet ja missä toisten tarpeet. Kuvatyöskentelyn avulla kootaan kerronnallista tulkintaa omasta elämästä. Myös asiat, joita ei ole mahdollista sanallisesti ilmaista, jäsentyvät ja rakentuvat. (Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva 2011.)

Lysti – hankkeessa Jyväskylän ammattikorkeakoulun taide- ja ilmaisuaineiden lehtori Raija Lundahl on kehittänyt voimaannuttava valokuva – menetelmän. Hankkeessa mukana olevissa hoitolaitoksissa ja erityisesti dementiatyössä työskentelevät hoitajat ovat Lundahlin mukaan onnistuneesti sisällyttäneet luovan menetelmän osaksi jokapäiväistä työtään. Valokuvien avulla ikääntyneillä on mahdollisuus palata menneisiin

tapahtumiin ja tunteisiin. Ikääntyneillä läheisten ihmissuhteiden muisteleminen palautuu nopeasti mieliin ja samalla myös palautuvat niihin liittyvät niin hyvät kuin huonotkin tunteet. (Lundahl 2011a.)

Muisteleminen keskittyy enimmäkseen hyviin muistoihin. Jokaisen elämänsaavutusten kautta tulevien kiitollisuuden ja arvostuksen tunteen luominen ovat muistelutyön tavoitteita. Ikääntyneelle annetaan mahdollisuus huomata, että hän on selviytynyt läpi vaikeiden aikojen ja oppinut jotain tärkeää noista ajoista. Voimaannuttava valokuvatyöskentely auttaa ikääntynyttä traumaattisten muistojen sijaan luomaan positiivisia mielikuvia ja näin saavuttaa harmonian näiden asioiden kanssa. (Lundahl 2011a.)

Ikääntyneiden kanssa käytävä valokuvamuistelu voidaan yksinkertaisesti aloittaa katselemalla valokuvia sekä keskustelemalla niistä. Alku muistelulle syntyy ikääntyneen kertomasta. Ajatuksena on antaa hänelle mahdollisuus tulla näkyväksi ja kuulluksi. Hoitajalla on mahdollista lisäkysymysten avulla syventää keskustelua. Tällöin keskustelu saattaa laajentua valokuvien lisäksi koskemaan laajemmin elämäntilanteita sekä sosiaalisia suhteita. Valokuvia on myös mahdollista lajitella elämänkaaren muotoon tai perhesuhteiden muotoon. (Lundahl 2011a.)

Ajan ja resurssien antamien mahdollisuuksien mukaan hoitajilla on mahdollista työstää valokuvien tuomia mahdollisuuksia esimerkiksi erilaisiin kollaaseihin, joista ikääntyneen on mahdollista kertoa elämäntarinaansa toisille. Se miten käyttää ja työstää valokuvia, riippuu enimmäkseen hoitajan mielikuvituksesta. (Lundahl 2011a.)

5.2 Musiikilliset tuokiot

Musiikki aktivoi sekä mieltä että kehoa. Musiikin vaikutuksia voidaan mitata muun muassa muutoksina veranpaineessa, sydämen sykkeessä sekä neurofysiologisissa reaktioissa. Lisäksi molemmat aivopuoliskot aktivoituvat sekä endorfiinin tuotanto

lisääntyä. Tärkeää on myös muistaa, että musiikin avulla on mahdollista laukaista jännityksiä sekä rentoutua. (Ahonen-Eerikäinen 2000, 97.)

Ahosen (2000, 54–55.) mukaan Rechartt (1988) määrittelee, että musiikilla on vaikutusta ihmisen psyykeen monin eri tavoin ja useilla eri tasoilla. Musiikin avulla ihmisen on mahdollista saavuttaa alitajuntansa, saada ymmärrystä omiin sisäisiin prosesseihin sekä tehdä tiedostamattomista ristiriidoista tai tunteista tiedostettuja. Musiikin, kuten muunkin taiteen, kieli on symbolista eikä välttämättä kerronnallista. Tietoa, jota ei osaa tai ole mahdollista muuttaa kerronnalliseksi, on mahdollista ilmaista ei-kerronnallisella muodolla. Musiikki tarjoaa erilaisen sisällöllisen moniselkoisuuden kuin sanallinen ilmaisu. Musiikkia kuuntelemalla ihmisen on mahdollista sijoittaa omaa elämyksellistä maailmaansa musiikkiin.

Musiikkia on pidetty yhtenä kommunikaation muotona, vaikka musiikilliset äänteet eivät välttämättä sisällä mitään tiettyä tarkoitusta. Musiikin eri muodot voivat olla vaikeatajuisia, mutta kuuliija voi antaa niille omia sisäisiä merkityksiään tai kokea ne omalla tavallaan. Ymmärtääkseen musiikkia ei tarvitse olla huippuälykäs tai harjoitella ymmärtääkseen sitä. Musiikkia voidaan sanoa tunteiden kieleksi ja sillä on kulttuurinen konteksti. Musiikki saattaa assosioitua tiettyyn koettuun tilanteeseen tai tapahtumaan. Esimerkiksi ikääntyneiden kanssa käytetyssä musiikkiterapiassa musiikin keinoin heitä autetaan palauttamaan mieliin elämän tärkeitä tapahtumia sekä tunteita, jotka liittyvät tapahtumiin. (Ahonen 2000, 61.)

Puhumattomia asioita tai tabuja on mahdollista ilmaista musiikin keinoin. Poliittiset kysymykset sekä seksuaalisuus ovat olleet länsimaaisessa kulttuurissa pop-musiikin eniten käyttämiä aiheita. Musiikki tarjoaa sosiaalisesti hyväksyttävän tavan purkaa tunteita (esimerkiksi vihaa, pelkoa ja masennusta), jotka muuten syystä tai toisesta koetaan hävettävinä tai uhkaavina. Myös suomalaisessa sosiaalisessa yhteisössä on musiikilla vahva asema. Eri elämänvaiheisiin musiikki liittyy jollain tapaa ja esimerkiksi nuoret kapinoivat musiikin avulla. Se että löytää itselleen sopivan ilmaisukanavan

vastaamaan sen hetkisiä tarpeita, on eri-ikäisten luovuudelle ominaista. (Ahonen 2000, 62–63.)

Kyky rakastaa ja vastaanottaa rakkautta, luoda yhteyksiä toisiin ihmisiin, kyky tuntea henkistä tyydytystä, kyky ilmaista itseään sekä kyky luovaan toimintaan kuuluvat ihmisen inhimillisen terveyden kriteereihin. Musiikin avulla voi ilman sanallista kanssakäymistä luoda myönteisiä asenteita ja yhdistää ihmisiä sekä samalla tyydyttää hellyyden ja turvallisuuden tunnetta. Musiikkia on mahdollista tarkastella näkökulmasta, jossa musiikin avulla ihmisen on mahdollista saada yhteys itseensä sekä toisiin. Musiikki voi siis toimia eräänlaisena sosiaalisena taiteena. (Ahonen 2000, 63.)

Musiikin keinoin on mahdollista ilmaista toisille omia tunteitaan ja tunnetasolla ymmärtää toisen kokemuksia, viihtyä yhdessä ja viihdyttää sekä siirtää seuraaville sukupolville kulttuuriperinnettä. Musiikin avulla voidaan myös välittää normeja. Musiikkiterapiassa asiakas ja terapeutti käyttävät musiikkia keskinäisessä kommunikoinnissaan. Musiikin avulla asiakas voi ilmaista sitä, mitä hänen sisällään on ja näin päästä kosketuksiin itsensä kanssa. Musiikki toimii sanattomana kielenä, sillä musiikin avulla on mahdollista ilmaista sellaistaakin tunnetta, jolle ei välttämättä ole tai löydy sanallista ilmaisua. (Ahonen 2000, 64–65.)

Musiikkikasvatuksen lehtori Leena Pantsu on kehittänyt Lysti-hankkeen tiimoilta lasten ja ikääntyneiden musiikillisen tuokion, joka perustuu vanhustenhuollon ja päivähoidon väliseen sekä sukupolvien väliseen yhteistyöhön. Musiikkituokio lähtee liikkeelle siitä, että kerätään kokoon ryhmä, jossa on noin kymmenen lasta ja suunnilleen saman verran ikääntyneitä. Aluksi tuokiossa ryhmä tutustuu toisiinsa ja mukana on ulkopuolinen asiantuntija, jolla on vahvempi vetovastuu. Vähitellen hoitajat kuitenkin ottavat enemmän vastuuta ryhmästä. Vanhustenhuollon hoitajat, erityisesti dementoituneiden kanssa työskentelevät, ovat onnistuneesti saaneet sisällytettyä tämän tyyllisen toiminnan osaksi jokapäiväistä työtä. (Pantsu 2011a.)

Yhteiset musiikkituokiot ovat noin kolmen viikon välein ja niihin yleensä osallistuu samat ikääntyneet ja samat lapset. Tuokioissa on mukana hoitolaitoksen ohjaaja sekä lastentarhaopettaja. Ajatuksena on, että molemmat osapuolet tuovat mukanaan jotain ohjelmaa, jossa on otettu huomioon kaikenikäisten toimintakyky. (Pantsu 2011c.) Yleensä musiikkituokio kestää noin 45 minuuttia ja siinä on mahdollista käyttää useita eri menetelmiä ja sekä lapset että ikääntyneet voivat molemmat sekä laulaa että soittaa. Musiikillisen tuokion tukena on mahdollista käyttää muita toimintaa tukevia menetelmiä kuten draamaa tai maalaamista. Toimintaa on mahdollista teemoittaa esimerkiksi vuodenaikojen tai tapahtumien mukaan. Pantsun mukaan musiikillisilla tuokioilla on ollut positiivisia vaikutuksia sekä lapsiin että ikääntyneisiin. Ikääntyneet ovat nauttineet lasten kanssa vietetystä ajasta ja lapset ovat oppineet ikääntyneiltä perinteistä ja historiasta. (Pantsu 2011a.)

Musiikillisten tuokioiden koulutuksessa ohjaaja on tehnyt tuokion alkuvalmistelut ja aloittaa tuokion vetämisen. Ohjaaja kertoo esimerkiksi teemaan liittyvän tarinan ja sen jälkeen herättää keskustelua teemasta osallistujien kesken. Taustalla soi teemaan liittyviä erilaisia musiikkikappaleita. Tuokio etenee niin, että aluksi seurataan ohjaajan toimintaa, jonka jälkeen yhdessä keskustellaan tunnelmasta ja kokemuksista. Tämän jälkeen osallistujille jaetaan esimerkiksi akvarellipaperit ja musiikit kuunnellaan uudestaan ja kuultu maalataan paperille. Lopuksi kokemuksesta keskustellaan sekä tutustutaan toisten taideteoksiin. Hoitajille annetaan pohdittavaksi kuinka koulutuksessa läpikäyty musiikillinen, sanataiteellinen sekä kuvallinen ilmaisu onnistuisi käytännössä ikääntyneiden kanssa. (Pantsu 2011b.)

Sukupolvien välisen yhteistyön lisäksi Pantsu on kouluttanut musiikilliset tuokiot – menetelmää hoitajille. Musiikillinen tuokio voi olla joko useamman asukkaan kanssa toteutettava ryhmätoiminta tai yhden asukkaan kanssa toteutettu yksilöllinen hetki. Jokaisella koulutuskerralla ajatuksena oli tarjota käytännönläheisiä ideoita musiikin liittämiseen työn arkikäytäntöihin. Koulutuserroilla käytiin läpi erilaisia keinoja musiikilliselle ilmaisulle. Laulu nousi näillä kerroilla vahvasti esiin ja niissä käytiin läpi muun muassa millaisia lauluja voi käyttää, tuttuja vai uusia. Sekä miten lauluun voi

liittää toiminnallista aktiviteettia, jonka avulla on mahdollista aktivoida ikääntynyttä. (Pantsu 2011c.)

Tämän lisäksi koulutuksissa tutustuttiin erilaisiin, yksinkertaisiin soittimiin, joita on mahdollista käyttää lisänä musiikillisissa tuokioissa. Koulutuksissa hoitajat itse kokeilivat soittimia ja tekivät erilaisia äänimaailmoja. Kaikki eivät koe laulamista luontevaksi, joten koulutuksissa annettiin myös vaihtoehtoja laululle. Erilaiset runot tai jopa tarinat voivat toimia vaihtoehtona laululle ja niitä on myös mahdollista värittää äänimaailmalla. Musiikillisiin tuokioihin on mahdollista integroida muita luovia menetelmiä, kuten tanssia tai kuvallista ilmaisua. Koulutuksissa tarjottiin menetelmien integrointiin käytännöllisiä ja yksinkertaisia ajatuksia esimerkiksi musiikkimaalauksesta. Musiikki tuokioiden toiminnallisten menetelmien lisäksi myös musiikin kuuntelua voi toteuttaa eri tavoin. Aukkaan on mahdollista kuunnella passiivisesti musiikkia tai sitten musiikin kuuntelun avulla voi aktivoida asukasta. (Pantsu 2011c.)

5.3 Käsien tanssi

Elämänhistoria, ympäristö sekä kulttuuri vaikuttavat ihmisen liikehdintään. Tunteiden ja niiden tukahduttaminen näkyvät liikkeessä. Olemisen liikunnallisessa puolessa tulevat merkittävät muutokset heijastuvat koko ihmisessä tapahtuvaan samansuuntaiseen muutokseen. Liikekäyttäytymisellä ja sisäisellä dynamiikalla on syvä yhteys toisiinsa ja sen myötä voidaan todeta, että myös liikkeet voivat kuvastaa persoonallisuutta. Tanssi ja liike mahdollistavat reitin ruumiinkielen sanattomien viestien ymmärtämiselle sekä havaintotietoisuuden kehittämiseksi. Tanssi tarjoaa mahdollisuuden muun muassa kuunnella omaa ja toisten hiljaisuutta ja hengitystä, aistia jännittyneisyyttä ja rentoutuneisuutta sekä tunteiden värähtelyä ja räjähtelyä. (Ihanus & Vuorinen 2000, 82–83.)

Ruumiillisuus ja liike ovat yllättävän vieraita asioita nykyihmiselle. Liikkeessä kuitenkin ollaan hyvin lähellä ja toisaalta taas tavoittamattomissa. Liikkeeseen antautumi-

nen on tarjonnut esimerkiksi kollegoille mahdollisuuden kommunikoida toisilleen sanattomasti. Tarvitaan uskallusta sekä omien ennakkoluulojen murtamista, että liikkeen vietäväksi voi antautua. Tanssi sinänsä ei tarjoa valmista toimintamallia ja se osaltaan aiheuttaa hämmennystä, varsinkin henkilökunnalle. Liikkeen avulla on henkilökunnan mahdollista löytää myös itselleen välineitä työn arkeen. (Heimonen 2007, 42.)

Yhä enemmän tanssi on alkanut siirtymään esityslavoilta tavallisen kansan pariin ja sitä on alettu kutsumaan soveltavaksi tai voimauttavaksi (empowering) tanssiksi. Käsien tanssi on yksi sovellusmuoto tanssista, jonka tanssipedagogi ja liikunnan lehtori Teija Häyrynen on kehittänyt Lysti – hankkeessa. Käsien tanssin kehittäminen lähti liikkeelle hoitajilta nousseesta tarpeesta saada vuorovaikutuksellista toimintaa erityisesti vuodepotilaiden ja saattohoidossa olevien potilaiden kanssa työskentelyyn. Häyrynen suunnitteli tanssin kahden henkilön väliseksi ja sitä on mahdollista toteuttaa niin sairaalassa, palvelutalossa kuin ikääntyneen kotona. Käsien tanssin tavoitteena on aktivoida ja voimauttaa (empower) vuodepotilasta sekä tarjota hoitajille yksi uusi toimintamalli jokapäiväiseen työhön. (Häyrynen 2011a.)

Menetelmä perustuu kontaktissa syntyvään improvisaatioon, tanssi- ja liiketerapiaan sekä neuropsykologiaan. Vuorovaikutus hoitajan ja vuodepotilaan välillä on tärkeää ja kommunikaatio tapahtuu pääasiassa liikkeen avulla. Tässä menetelmässä tanssilla tarkoitetaan liikettä, mielikuvitusta, tietoisuutta sekä tunnetta. Kädet ovat osaava ja ilmaiseva osa kehoa. Kädet ovat liikkuvaiset, herkät ja niiden avulla on mahdollista kommunikoida. Aivot ja kädet ovat vuorovaikutuksessa, sillä kun sanat loppuvat tai niitä ei löydy, alkavat kädet ikään kuin puhua. Aivot aktivoituvat käsistä, joten ne ovat Käsien tanssin lähtökohta. (Häyrynen 2011a.)

Käsien tanssi – menetelmän käyttö kestää noin 15–20 minuuttia ja se sisältää kolme vaihetta. Aluksi aloitetaan fyysisellä ja henkisellä lämmittelyllä, jossa hoitaja juttelee potilaalle sekä samalla voitelee ja hieroo hänen käsiään. Seuraavaksi siirrytään tanssimiseen. Hoitaja ottaa potilaan kädet omiin käsiinsä ja alkaa kannatella ja liikuttelemaan niitä. Liikuttelu tapahtuu sivuttaissuunnassa keinutellen, ylös ja alas sekä ava-

ten ja sulkien käsiä. Kokemus tanssista syventyy samaa liikettä toistettaessa. Tunnustellen tanssia ja tunnetta hoitajan on mahdollista olla yhä avoimempi potilaan impulsseille. Tanssia on mahdollista säestää hyräilemällä, laulamalla, musiikilla tai runollisuudella. Kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa hoitaja piirtää paperille potilaan käsien ääriviivat muistoksi yhteisestä tanssihetkestä. (Häyrynen 2011a.)

Häyrynen on itse monesti käyttänyt Käsien tanssia vuodepotilaiden sekä saattohoidossa olevien potilaiden kanssa. Hän on kokenut, että potilaat ovat olleet tanssin aikana täynnä elämää. Häyrysen mukaan hoitajat ovat nähneet ja kokeneet iloa, aktivoitumista sekä hymyjä. Lisäksi hoitajat ovat kokeneet menetelmän rikastaneen heidän työpäivää. (Häyrynen 2011a.)

Käsien tanssi – koulutuskokonaisuus hoitajille muodostuu kolmesta eri osasta. Kouluttaja näyttää demonstraation menetelmän käytöstä. Tämän jälkeen hoitajille annetaan tehtäväksi toteuttaa menetelmää itse omassa hoitoyksikössä, jonka jälkeen pidetään tehtävän purku, missä puretaan tuntemuksia menetelmän käytöstä. Lopuksi menetelmä vielä toteutetaan yhdessä kouluttajan kanssa. Nämä eri vaiheet sekä se, että kouluttajana toimiva Häyrynen on käytettävissä tämän jälkeenkin, ovat osa menetelmän juurruttamista. (Häyrynen 2011b.)

Menetelmän taustalla on kontakti-improvisaatio, tanssi- ja liiketerapia sekä kinesiologia. Tärkein kuitenkin on vuorovaikutus sekä kohtaaminen. Tanssit voivat olla hyvinkin erilaisia riippuen millaisia impulsseja sekä aistimusta on havaittavissa. Tanssin liikkeet tai liikeradat voivat vaihdella asiakkaan/ potilaan toimintakyvyn tai elämäkokemuksen mukaan. Liike kuitenkin on ihmisen omaa liikettä. Häyrynen on kehittänyt menetelmän vuodepotilaita sekä saattohoitovaiheessa olevien potilaiden kanssa työskentelyyn, mutta menetelmä on sovellettavissa eri toimintakykyisten asiakkaiden kanssa käytettäväksi. (Häyrynen 2011b.)

6 KEHITTYVÄ TYÖYHTEISÖ

Työyhteisö on osa organisaatiota ja se on luonteeltaan sosiaalinen rakennelma. Organisaation muodostavat ihmiset yksilöinä ja toimijoina, mutta suhde yksilön ja organisaation välillä on kaksijakoinen. Organisaatio tarvitsee yksilöitä, mutta sen toiminta ei ole kiinni tietyistä yksilöistä. Tahtoa tai päämäärä ei ole itse organisaatiolla vaan sitä on ihmisillä toimijoina. (Seppänen – Järvelä 2009, 31.)

Työyhteisöillä on omat tapansa elää ja toimia. Työyhteisön elämäntapa ja toimintatavat muodostavat kokonaisuuden, jossa eri osatekijät vaikuttavat toisiinsa ja riippuvat toisistaan. Työyhteisön elämäntapojen muotoutumisessa merkityksellisiä ovat työntekijöiden ja esimiehien toiminta, arvot ja asenteet. Se miten oppimiseen ja itsensä kehittämiseen asennoidutaan, on kehittämisen kannalta merkittävää. Kehitysuuntana kuitenkin on ollut, että aiempaa vahvemmin koulutuksen ja kehittämisen katsotaan olevan osa organisaation ja työyhteisön päivittäistä toimintaa. (Seppänen – Järvelä 2009, 33, 38.)

On havaittu, että kehittämiseen liittyy kahta erityyppistä epäjatkuvuutta: projektien määräaikaaisuudesta johtuvaa arkista katkonaisuutta ja organisaation suunnanmuutoksista johtuvaa radikaalia epäjatkuvuutta. Työyhteisölähtöisen kehittämisen toimivuuden sekä kestävyys- ja aidon osallistumisen kannalta on olennaista, että kehittämisosaamista löytyy mahdollisimman usealta ryhmän jäseneltä. Henkilöstön vaihtuvuus on yksi kehittämisen kestävyysriskitekijä. Tällöin kehittämisen jatkuvuuden kannalta tiedon siirtämisellä ja kehittämisprosessin dokumentoinnilla on suuri merkitys. (Seppänen – Järvelä 2009, 46–47.)

Jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että ryhmään muodostuu pysyviä käytäntöjä ja tapoja. Jotta kehittäminen voi jatkua, tarvitaan yhteistä kokemusta siitä, että kehittämisestä on hyötyä päivittäiseen työhön. Lisäksi tietyt rituaalit, tavat ja traditiot tukevat kehittämisen jatkuvuutta. Kehittämisessä vuorovaikutuksella on keskeinen merkitys. Kommunikoimalla on mahdollista jakaa ajatuksia, tunteita ja kokemuksia

sekä saada niistä palautetta. Kun arkipäiväisiä kokemuksia lausutaan ääneen, saavat ne merkityksen. Kokemusten ääneen kertominen tekee niistä päteviä sekä itselle että kuulijoille. (Seppänen – Järvelä 2009, 47, 49.)

Työyhteisö- ja työntekijälähtöisen kehittämisen lähtökohtana on arvioiva ajattelu. Tapamme tulkita, havaita ja ymmärtää toimintaamme ja ympäristöämme paranevat arviointiin pohjautuvan ajattelun myötä. Jo ennen tulosten levittämistä odotetaan arvioinnilla olevan kehittäviä vaikutuksia. Oppimisen ja kehittämisen kannalta arviointiprosessiin osallistuminen on tärkeää, sillä arviointi mahdollistaa vuorovaikutuksellisen foorumin, jossa on mahdollista jakaa omia ja yhteisiä näkemyksiä. Arvioinnin prosessiin osallistumisen tiedetään lisäävän osallistujien sitoutumista kehittämiseen sekä edistävän ymmärrystä ja verkostoitumista osallistujien kesken. (Seppänen – Järvelä 2009, 52.)

Työhön kohdistettu analyttinen ajattelutapa on arvioivaa työtettä, joka on työn tietoista kehittämistä ja tutkimista. Lisäksi se on kysymysten esittämistä, joilla arvioidaan työtä. Työlle esitetään kriittisiä kysymyksiä, jotka liittyvät toiminnan oletuksiin ja tavoitteisiin sekä niiden toteutumiseen ja seurauksiin. Toiminnan teorian ja siihen liittyvien vaikutusoletusten näkyväksi tekeminen, selkeyttäminen ja vaikuttavuuden testaaminen käytännössä on arvioivaa ajattelua. (Seppänen – Järvelä 2009, 53.)

Järvisen, Koiviston ja Poikelon (2002, 160–161.) mukaan Poell (1998) on määritellyt organisaation oppimiselle verkostomallin. Mallin taustalla on ajatus, että on olemassa työn verkosto, joka on organisoitu työntekijöiden tiettyjä työtehtäviä varten. Työn verkostossa on olemassa toimijoita, jotka ovat esimerkiksi työntekijöitä tai esimiehiä. Näillä on olemassa erilaisia toimintamalleja, jotka ovat heidän näkemyksiään työn organisoinnista. Luodakseen työn prosesseja he työskentelevät keskenään vuorovaikutuksessa ja ajan myötä prosessit vakiintuvat työn rakenteiksi. Työssä oppimisen tekeminen näkyväksi ja suunnitelmalliseksi osaksi organisaation toimintaa on oppimisen verkostokuvauksen tarkoitus.

7 MENETELMIEN INTEGRAATIO

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on kokeiltu taide- ja kulttuuritoiminnan monia malleja sekä sovelluksia, mutta silti ne eivät ole vielä yhdistyneet pysyväksi osaksi palveluita. On todettu, että esteettinen, viihtyisä, luonnonläheinen ja kodinomainen ympäristö edistää parantumista ja kuntoutumista. Taiteen monipuolisin keinoin on mahdollista virkistää muistia, lisätä elämysmaailman kokemuksia sekä tarjota mielekästä sisältöä elämälle. (Hyypä & Liikanen 2005, 178.)

Hyypän ja Liikasen mukaan onnistunut yhteistyö taiteen viemiseksi ja kehittämiseksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa edellyttää kuutta tärkeää seikkaa. Ensimmäisenä edellytyksenä on, että taide- ja kulttuuritoiminta tulee nähdä tärkeänä osana jokaisen ihmisen elämää. Asiakkaan siirtyessä kotoa hoitolaitokseen tulee hänen omaa kulttuuri- ja taideharrastustaan tukea. Toisena edellytyksenä on sosiaali- ja terveydenhuollon ja kulttuurin ammattilaisten asennemuutos toisiaan kohtaan. Toisen ammattitaidon kunnioittaminen sekä tasa-arvoinen suhtautuminen on peruslähtökohtana. Monipuolisella koulutuksella voidaan helpottaa toisen ammattiin tutustumista ja toisen ymmärtämistä. Tällä hetkellä yhteistyö on vaikeaa ja jää usein asiasta muutoinkin kiinnostuneiden työntekijöiden varaan. Se miten hoitolaitosten jäykkä päiväjärjestys antaisi mahdollisuuden luovuudelle ja kokeilulle on kolmas pohdintaa vaativa edellytys. Nykyiset toistuvat päivärutiinit, joista sekä asiakkaat että henkilökunta pitää kiinni, laitostaa ihmisiä. Kulttuuritoiminnan tuominen osaksi arkityötä koetaan usein uhkana rutiineille. (Hyypä & Liikanen 2005, 178–179.)

Neljäs edellytys on riittävät henkilöstöresurssit. Kulttuuritoiminta koetaan ylimääräisenä työnä, vaikka rutiinitöiden uudelleen organisointi sekä resurssien kohdentaminen voisi tuoda ajankäyttöön ja työjärjestelyihin joustavuutta. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat ovat myös kulttuuritoimen asiakkaita, jonka muistaminen on viides edellytys. Kuudes edellytys kulttuuri- ja taidetoiminnalle on määrärahat. Vähäiset määrärahat eivät mahdollista toiminnan suunnittelua ja taiteilijoiden oletetaan esiintyvän sekä toimivan maksutta. Jotta toiminnalla olisi jatkuvuutta, edellyttää se hallin-

torajojen rikkomista sekä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti tehtyjä yhteisiä sopimuksia. (Hyyppä & Liikanen 2005, 179–180.)

Lysti-hankkeen aikana hoitolaitosten työntekijöille järjestettiin Eilen, tänään, huomenna – koulutuskokonaisuudet, jotka koostuivat viidestä hoitolaitoksille muokatuista koulutuspäivästä. Koulutuspäivien välillä osallistujilla oli välitehtäviä, joiden tarkoituksena oli juurruttaa kehitystyötä sekä nostaa osaamistasoa. Lisäksi hankkeen aikana oli työnohjausta koulutuksen tukena. (Hyvinvointia luovasta toiminnasta 2011b.)

Koulutukset etenivät aikajanana ja elämänkulkuna menneestä nykyhetken kautta tulevaisuuteen. Koulutukset lähtivät aloitusorientaation kautta käyntiin, jota seurasivat eilen, tänään ja huomenna kokonaisuudet. Koulutuskokonaisuuksien teemoina toimivat valokuvatyöskentely (eilen), käsien tanssi (tänään) ja musiikki (huomenna). Viidennellä ja viimeisellä koulutuskerralla osallistujat jakoivat kokemuksiaan. Koulutuskertojen välitehtävät sisälsivät muun muassa päiväkirjan pitämistä omista kokemuksista sekä luovista ideoista sekä havainnointia omista sekä asiakkaan reaktioista. (Lundahl 2011b.)

8 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää luovien menetelmien juurtumista työyhteisön käytännöiksi hanketoiminnan avulla. Tässä työssä luoviksi menetelmiksi rajattiin käsien tanssi, voimaannuttava valokuva sekä ikääntyneiden ja lasten musiikilliset tuokiot. Tavoitteena oli selvittää miten edellä mainitut, hankkeen kautta kehittyneet luovat menetelmät olivat levinneet työyhteisöissä työntekijöiden kokemana.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Miten työntekijät soveltavat edellä mainittuja menetelmiä työssään?
2. Miten menetelmät ovat juurtuneet hoito- ja kuntoutustyön arkikäytäntöihin?
3. Mitä esteitä työntekijät ovat työssään kokeneet menetelmien käytölle?
4. Mitä edellytyksiä menetelmien juurtumiselle tarvitaan?

9 TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka lähtökohtana oli kuvata todellista elämää. Todellisuuden moninaisuus sisältyy laadullisen tutkimuksen ajatukseen. Se ettei todellisuutta voi pilkkoa osiin miten haluaisi, on otettava tutkimuksessa huomioon. Tutkimuksessa on mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita, sillä tapahtuvat muovaavat toisiaan. Laadullisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Arvot muokkaavat sitä, mitä ja miten tutkittavia ilmiöitä pyritään ymmärtämään, joten tutkijakaan ei voi irtisanoutua arvolähtökohdista. Täyden objektiivisuuden saavuttaminen ei ole mahdollista, sillä tutkija ja saavutettu tieto ovat saumattomasti suhteessa toisiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään enemmän löytämään ja paljastamaan asioita kuin todentaa olemassa olevia asioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 152.)

Tämän lisäksi laadullisessa tutkimuksessa on kyse havainnoista ja oivaltamisesta. Tutkimuksen vaiheet kasvavat havaintojen keräämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Ensimmäinen tutkimuksen vaihe alkaa jo ennen varsinaisen aineiston keräämistä, kun muuttujat määritellään, kerätty aineisto luokitellaan ja siitä tehdään tilastolliset analyysit. Laadullisessa tutkimuksessa arvoituksen ratkaisemiseksi viitataan teoreettiseen viitekehykseen sekä avataan aineistoa ymmärrettävään muotoon. Ha-

vaintojen tuottamisessa keskitytään olennaisiin seikkoihin ja pelkistetään havaintoja. (Alasuutari 1995, 50–51.)

9.1 Aineiston keruu

Aineistonkeruumenetelmänä oli teemoitettu ryhmähaastattelu. Teemahaastattelussa kyse on eräänlaisesta keskustelusta, jossa tutkija pyrkii selvittämään haastateltavien mielipiteitä ja näkemyksiä tutkimuksen aihepiiristä vuorovaikutuksen keinoin. Haastattelu tapahtuu tutkijan aloitteesta ja tutkijan ehdoilla. (Eskola & Vastamäki 2001, 24.)

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit sekä teema-alueet ovat kaikille samat ja siksi se on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu mielletään puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi, jossa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta haastatteliija voi vaihdella kysymysten järjestystä. Kysymyksiin ei ole olemassa valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltavat vastaavat omin sanoin. Haastattelu kohdennetaan tiettyihin näkökulmiin eli teemoihin. Teemahaastattelussa lähdetään siitä olettamuksesta, että yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tämän menetelmän avulla. Haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tämä tuo tutkittavien äänen kuuluviin ja vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.)

Kun halutaan selvittää, miten henkilöt muodostavat johonkin ajankohtaiseen kysymykseen yhteisen mielipiteen, on ryhmähaastattelulla silloin erityinen merkitys. Menetelmä sopii haastateltavien sosiaalisesta ympäristöstä tietojen saamiseen. Ryhmähaastattelun avulla saadaan nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta haastateltavalta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61.)

Ryhmähaastattelussa keskeistä on haastateltavan ryhmän vetäjän rooli ja läsnäolo. Vetäjä ei itse aktiivisesti osallistu keskusteluun, vaan vastuu siirretään tietoisesti keskustelijoille. Otollisen ilmapiirin virittäminen sekä keskustelun ohjaaminen tavoitteiden mukaisesti ovat vetäjän keskeisiä tehtäviä. Tärkeää on myös rohkaista ja kannustaa osallistujia keskustelemaan aiheesta keskenään. Ryhmäkeskustelussa tavoitteena on pyrkiä selvittämään keskustelijoiden asenteita ja mielipiteitä tutkittavaa ilmiötä kohtaan. Haastattelijan eli keskustelun vetäjän ei pidä vaikuttaa keskustelijoiden mielipiteisiin, vaan tuoda ne esiin. (Valtonen 2005, 223, 226.)

Ryhmähaastattelussa ryhmän tuottama aineisto perustuu vuorovaikutukseen ja ryhmän koostamiskriteerien kautta sille luodaan tietyt ehdot. Lähtökohdat keskustelulle ovat erilaiset riippuen siitä onko kyseessä toisilleen tuntemattomat osallistujat, tutut työkaverit vai naapuruston puolitutut. Samoin tilanteeseen vaikuttaa se ovatko keskusteluun osallistujat tietyn statuksen omaavia ja institutionaalisen aseman omaavia vai niin kutsuttuja taviksia. Se pyritäänkö ryhmään tietoisesti luomaan vertaisasetelma vai sekoitetaanko erilaisia asetelmia, muuttaa vuorovaikutustilannetta. (Valtonen 2005, 228–229.)

Yleisen vallitsevan käsityksen mukaan, jotta osallistujilla olisi jonkinlainen yhteinen pohja ja mielenkiinto keskustella toisten kanssa aiheesta, tulisi heidän jossain määrin edustaa samanlaisuutta. Samanlaisuus käytännössä määritellään suhteessa keskustelun aiheeseen ja/tai sosioekonomisiin taustoihin. Samanlaisuuden taustalla on ajatus ryhmän ja ryhmän toiminnan sosiaalipsykologisesta käsityksestä. Käsityksen mukaan ryhmä tarvitsee yhteisen tehtävän ja tavoitteen toimiakseen. Voi myös olla mielenkiintoista selvittää millainen tausta ryhmän ja sen koostamisen takana on. (Valtonen 2005, 228–229.)

Haastatteluihin osallistujat rekrytoitiin kolmesta eri Lysti-hankkeesta mukana olleesta hoitolaitoksesta esimiehen tai johtajan puolesta. Haastatteluun osallistujat koottiin esimiehen tai johtajan toimesta. He katsoivat sellaiset päivät, jolloin haastattelu sopi työyhteisön viikko-ohjelmaan ja työntekijöitä oli riittävästi paikalla. Haastatte-

luihin osallistui seitsemäntoista työntekijää. Haastateltavat osallistuivat ryhmähaastatteluun vapaaehtoisesti ja heiltä pyydettiin kirjallinen lupa haastatteluun. Haastateltavia tai heidän palveluyksiköitään ei voi tunnistaa raportista.

Tutkimusetiikan perusteisiin kuuluu, että haastateltaville on annettava mahdollisuus säilyttää oma anonymiteetti. Tutkimuksen kannalta anonymiteetin säilyttäminen lisää tutkijan vapauksia. Tutkijan on helpompi käsitellä tutkimuksessa esille tulleita, kenties arkojakin asioita, kun anonymiteetti suojaa haastateltuja henkilöitä. Näin tutkijan ei tarvitse pelätä aiheuttavansa haittaa haastatelluille. Tämä osaltaan edistää tutkimuksen objektiivisuutta, kun ristiriitoja herättäviä asioita on helpompi käsitellä. (Mäkinen 2006, 114.)

Auditiivisia nauhoitteita sekä litteroitua tutkimusaineistoa säilytettiin erillisessä tiedostokansiossa opinnäytetyön tekijän salasanalla suojatulla tietokoneella. Aineiston käyttötarpeen päätyttyä se hävitettiin poistamalla tiedostot tietokoneelta sekä silpuaamalla paperiset aineistot.

Alustavasti tutkimuslupaa varten hoitolaitosten johtajaa tai esimieheen oltiin yhteydessä puhelimitse, jonka jälkeen heille lähetettiin postitse tutkimuslupa-anomus. Tutkimuslupaa anottaessa jokaisen hoitolaitoksen johtajalle tai esimiehelle lähetettiin saate tutkimuslupaa varten sekä varsinainen tutkimuslupa ja tutkimussuunnitelma. Saatteessa ilmeni tutkimuksen tarkoitus sekä puhelimitse sovittu ajankohta haastattelulle. Tutkimuslupia allekirjoitettiin kaksi kappaletta, toinen työnantajalle ja toinen tutkijalle. Ennen haastattelun aloittamista pyydettiin vielä kaikilta haastatteluun osallistuneilta suostumus haastatteluun ja sen auditiiviseen nauhoittamiseen.

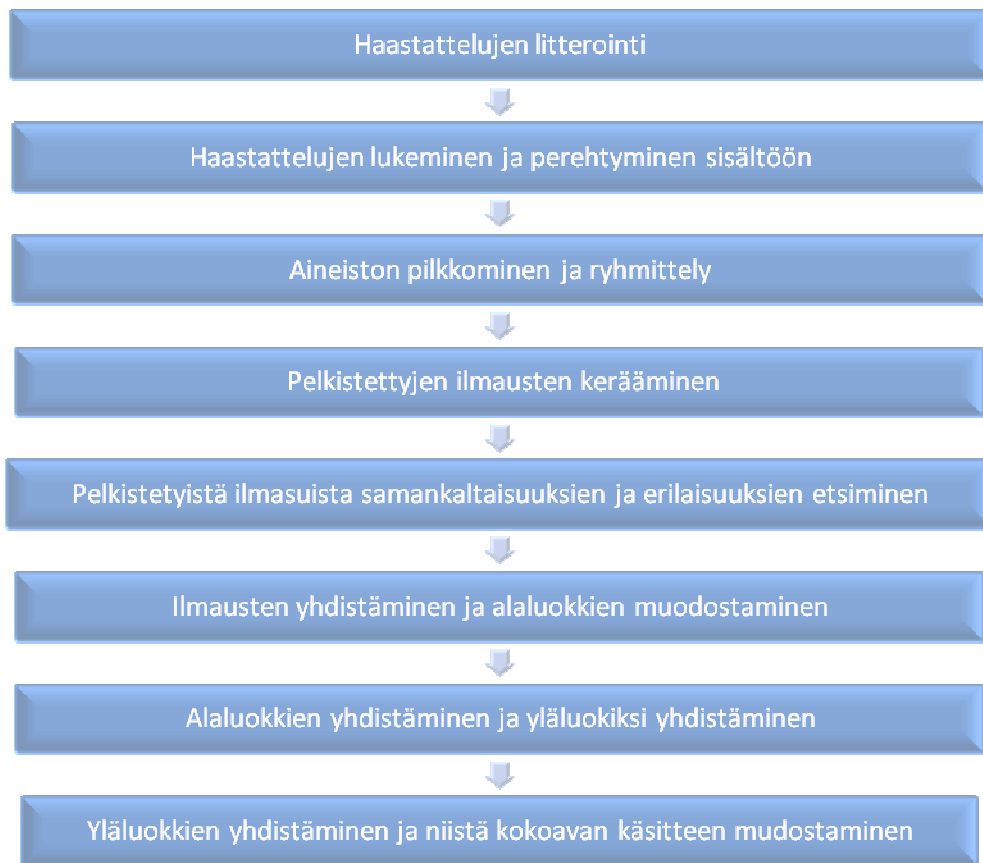
9.2 Aineiston analyysi

Teemoitetulla ryhmähaastattelulla toukokuussa 2011 kerätty aineisto käytiin läpi aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla, joka on yksi menetelmä laadullisen tutki-

muksen aineiston analyysiin. Sisällönanalyysissa aluksi rajataan ilmiö, mitä halutaan tutkia ja selvittää. Sen jälkeen aineisto litteroidaan, eli käydään läpi ja erotellaan ja merkitään aineistosta ne seikat, jotka sisältyvät rajattuun ilmiöön. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 90–93.) Tässä tapauksessa rajauksena toimivat tutkimuskysymykset luovista menetelmistä. Kun aineisto oli käyty läpi, se teemoitettiin, jossa painotettiin teemoista sanotut asiat. Laadullinen aineisto siis pilkottiin ja ryhmiteltiin erilaisten aihepiirien mukaan.

Aineiston ryhmittelyn jälkeen siitä on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä. Varsinaisten teemojen etsiminen aloitetaan alustavan ryhmittelyn jälkeen. Ajatuksena on etsiä aineistosta näkemyksiä, jotka kuvaavat tiettyä teemaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Tässä opinnäytetyössä aineisto kerättiin teemahaastattelulla, joten aineiston pilkkomista helpotti jo itse haastattelua varten muodostetut teemat.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 108–110.) mukaan Miles ja Huberman (1994) ovat määritelleet aineistolähtöiselle sisällönanalyysille kolmitasoisen prosessin, jossa liikkeelle lähdetään aineiston pelkistämisestä, eli redusoinnista. Redusoinnissa aukikirjoitettu haastatteluaineisto pelkistetään siten, että siitä karsitaan pois tutkimukselle epäolennainen. Toisessa vaiheessa aineisto ryhmitellään, eli klusteroidaan. Siinä tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston pelkistämistä ja sen mukaan tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset ryhmitellään. Ryhmittelyssä aineistosta käydään läpi samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Samaa asiaa tarkoittavat ryhmitellään ja yhdistetään teemoiksi. Luokittelun avulla aineisto tiivistyy, kun yksittäisille tekijöille luodaan yleisempi käsite. Lopuksi on teoreettisten käsitteiden luominen, eli abstrahointi.

KUVIO 1. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet Miles ja Huberman (1994) kuvausta mukaillen.

Aineistoa varten tehtiin kolme eri teemoitettua ryhmähaastattelua. Haastatteluiden ryhmät koostuivat kolmen eri ikääntyneiden palveluita tuottavan laitoksen työntekijöistä, jotka olivat osallistuneet Lysti-hankkeen kehittämistoimintaan vaihtelevalla aktiivisuudella. Haastateltavia oli yhteensä seitsemäntoista. Ryhmähaastattelut toteutettiin toukokuussa 2011 hoitolaitosten tiloissa. Haastattelut tallennettiin auditiivisesti, jonka jälkeen ne siirrettiin opinnäytetyön tekijän tietokoneelle. Haastattelut litteroitiin auki kesän 2011 aikana ja syksyllä 2011 haastatteluiden aineisto analysoitiin. Aineistoa kertyi 43 kappaletta A4-arkkia. Keskustelua kertyi yhteensä noin 1h 42min., eli noin 30–40 minuuttia ryhmää kohden.

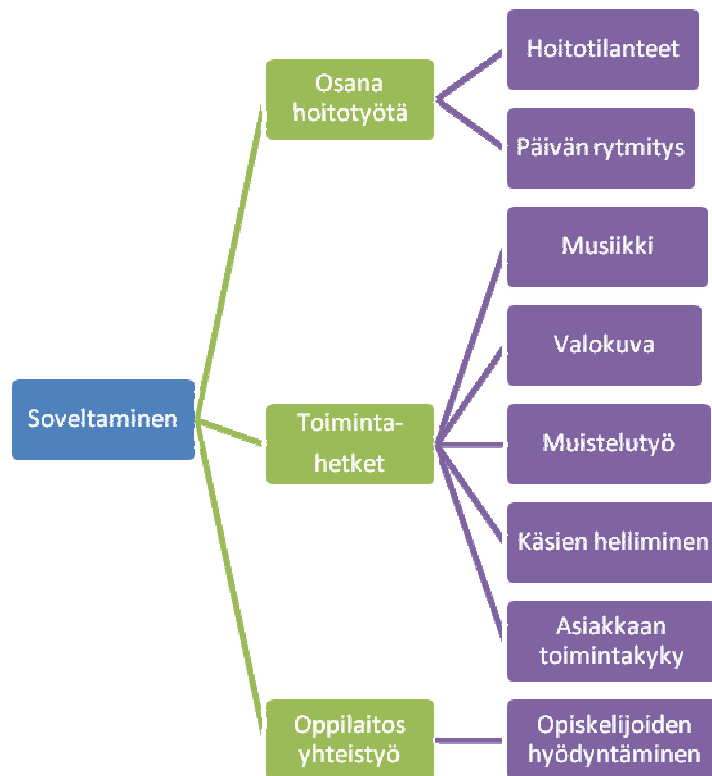
Aluksi aineisto pilkottiin pienempiin ilmaisiin, jotka koodattiin värien mukaan, jotta myöhemmin olisi tarvittaessa mahdollista palata alkuperäiseen aineistoon. Tämän jälkeen aineisto luokiteltiin haastatteluiden teemojen mukaan; soveltaminen, juur-

tuminen, esteet sekä edellytykset. Haastatteluissa oli alkuperäisenä tarkoituksena selvittää teemat menetelmittain, mutta tämä muodostui haasteelliseksi, koska missään hoitolaitoksessa ei menetelmiä ollut käytetty sellaisenaan kuin ne olivat Lysti-hankkeessa kehitetty. Yläluokiksi muodostuivat haastatteluiden teemat, joiden alle luokittelu tehtiin.

10 TULOKSET

10.1 Luovien menetelmien soveltaminen hoito- ja kuntoutustyössä

Hoitolaitosten työntekijät eivät juuri sellaisenaan olleet käyttäneet hankkeen mukanaan tuomia luovia menetelmiä, vaan työntekijät olivat luoneet menetelmistä omia sovelluksia. Työntekijät kokivat, että menetelmät sellaisenaan eivät toimineet heidän työssään ja menetelmiä olikin yksinkertaistettu sekä muokattu vastaamaan hoitolaitosten arkikäytäntöjä sekä asiakkaiden toimintakykyä. Kuten kuviosta 2. käy ilmi, menetelmiä oli sovellettu **osaksi hoitotyötä** sekä niistä oli muokkaantunut erilaisia **toimintahetkiä**. Näiden lisäksi hoitolaitoksissa oli hankkeen myötä aloitettu hyödyntämään **oppilaitosyhteistyötä**.

KUVIO 2. Luovien menetelmien soveltaminen työntekijöiden kokemana

Osana hoitotyötä

Työntekijät olivat kokeneet, että menetelmien soveltaminen osana hoitotyötä helpotti hoitotilanteita. Muistisaira tai vastustelevalle asiakkaalle hoitotoimenpiteissä luovuuden käyttäminen edisti yhteistyötä asiakkaan ja työntekijän välillä. Vastusteleva asiakas oli saatu mukaan hoitotilanteeseen laulamalla tai hyräilemällä jotta-ain asiakkaalle tuttua laulua. Työntekijät olivat kokeneet musiikin ja laulun myös helpottavan asiakkaan liikkeelle lähtemistä sekä liikkumista. Näiden lisäksi varsinkin muistisairaiden kanssa syntyneitä konflikteja oli hoidettu laulamalla.

”Liikkuminen jos on vastenmielistä, niin siinä kun alkaa vaikka jotain vanhaa valssia laulamaan, niin siinä jo tullaan perässä.”

Erityisesti musiikkia oli käytetty asiakkaiden päivän rytmittämiseen. Työntekijät olivat kokeneet, että musiikilla oli mahdollista antaa rytmiä päivään ja näin tuoda rauhallisuutta asiakkaiden elämänrytmiin.

”aamulla rauhallista, päivällä jotakin vähän raflaavampaa ja illalla taas rauhoittaa”

Erilliset järjestetyt toimintahetket

Musiikki oli vahvasti käytössä toimintahetkissä. Musiikkia kuunneltiin sekä sen tuottamiseen osallistuttiin. Musiikin kuuntelussa työntekijät toteuttivat asiakkaiden musiikkitoiveita kysymällä, minkälaista musiikkia kukin haluaisi juuri sinä päivänä kuunnella. Joillekin osastoille oli hankittu rytmisoittimia, joita soitettiin yhdessä asiakkaiden kanssa. Lisäksi hoitolaitoksissa kävi ulkopuolisia esiintyjiä laulamassa tai soittamassa.

”ihan sitä soitetaan [musiikkia] ja käytetään sillä tavalla”

Valokuvatyöskentelyä oli yksinkertaistettu asiakkaiden alentuneen toimintakyvyn vuoksi. Työntekijöiden oli sovellettaessa lähdettävä liikkeelle jo ihan siitä, miten valokuva otetaan ja mietittävä siihen keino vastaamaan asiakkaan toimintakykyä. Yhdessä hoitolaitoksessa oli päivätoiminnassa yhdessä ohjaajan ja asiakkaiden kanssa pystytty valmistamaan valokuvanaru, johon jokainen asiakas oli valinnut itselleen mieluisan kuvan. Valokuvista katselemista sekä niistä muistelemista moni työntekijöistä kertoi käyttäneensä osana omaa työtä.

”Enemminkin semmosta, et kerro ketä tässä kuvassa on ja vähän aistii, että tunnistaako se ihminen kuvassa olevia ja mitenkä hän niinku reagoi.”

Valokuvia sekä kuvia oli käytetty paljon myös osana muistelua. Erilaisia teemoja oli käytetty muistelun runkona ja siihen oli otettu kuvat avuksi. Yhdellä osastolla oli ollut

”kahvihetkitekema”, jossa oli kerätty vanhojen kahvikuppien kuvia kuvakollaasiksi ja siitä oli yhdessä asiakkaiden kanssa katseltu. Kuvakollaasin avulla oli syntynyt muistelu, keskustelua sekä laulua. Työntekijä oli kokenut kuvakollaasin toimineen avauksena syvällisemmälle keskustelulle.

”Siinä sitten mummot muisteli minkälaisia kuppeja niillä on ollu ja niistä kahvihetkiä. Ja siellä synty hyvin semmosia syvällisiä keskusteluja.”

Käsien tanssi – menetelmää ei sellaisenaan ollut käytetty, mutta sen suuntaisia hetkiä oli kokeiltu. Yksi työntekijä oli saattohoitopotilaan kanssa kokeillut eräänlaista käsien kanssa tehtävää koskettamista, mutta ei kokenut sen olevan kuitenkaan tanssia. Ja yhden hoitajan tiedettiin tehneen käsien tanssia, mutta muuten menetelmän soveltaminen oli jäänyt hyvin vähäiseksi. Yhdessä hoitolaitoksessa oli ollut käsien ”hellyyttelyhetkiä”, missä käsiä muun muassa hierottiin ja näin tuotettu asiakkaalle hyvää oloa.

”Ei se oo ollu tavallaan tanssi, vaan se on ollu semmonen hellyyttelyhetki.”

Työntekijät kokivat asiakkaan toimintakyvyn huomioon ottamisen keskeiseksi menetelmien soveltamisessa. Asiakkaiden alentuneen toimintakyvyn vuoksi menetelmiä oli helpotettu ja yksinkertaistettu. Lisäksi menetelmistä oli mahdollista ottaa vain joku osa käyttöön. Työntekijät kokivat, että päiväkeskuksessa menetelmien käyttö ja työstäminen oli helpompaa, mutta osastoilla se oli haasteellisempaa.

”kyllä niitä täytyy aikalaille soveltaa alaspäin ja viiä meidän huonotasoisille asukkaille”

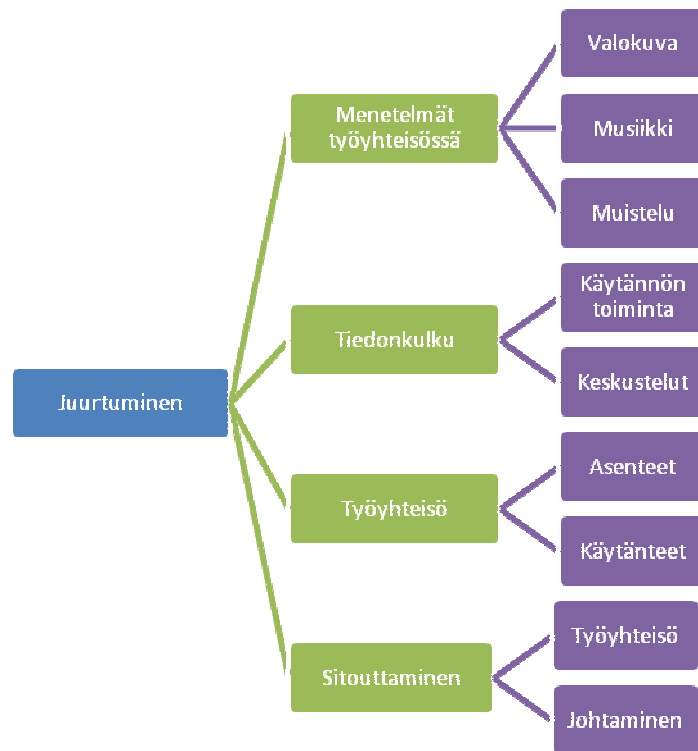
Oppilaitosyhteistyö

Lysti-hankkeen myötä osa hoitolaitoksista oli aktivoitunut hyödyntämään paikkakunnalla olevien oppilaitosten opiskelijoita. Yhdellä osastolla opiskelijan työnkuvaan oli kuulunut valokuvakollaasin tekeminen ja näin opiskelijalle osoitettiin menetelmän kuuluvan osaksi työskentelyä. Muissa hoitolaitoksissa opiskelijoiden apua oli käytetty musiikillisten hetkien toteuttamiseen. Opiskelijoita oli pyydetty tuomaan mukanaan ”luovaa musiikkia”.

”Nyt ollaan otettu opettajiin yhteyttä, et sieltä tulis näitä ryhmiä, oppilasryhmiä.”

10.2 Luovien menetelmien juurtuminen osaksi hoito- ja kuntoutustyötä

Lysti-hankkeessa kehitetyt luovat menetelmät eivät juuri sellaisinaan olleet juurtuneet hoito- ja kuntoutustyön käytäntöihin. Kuten kuvio 3. osoittaa, työyhteisössä oli menetelmistä soveltaen käytetty **valokuvaa**, **musiikkia** sekä **muistelua**. Luovien menetelmien juurtumisen kannalta aineistosta keskeisiksi seikoiksi nousivat **tiedonkulku**, **työyhteisö** sekä **sitouttaminen**.

KUVIO 3. Luovien menetelmien juurtuminen työntekijöiden kokemana

Käytetyt menetelmät työyhteisössä

Valokuvatyöskentelyä työntekijät olivat kokeilleet ja käyttäneet vaihtelevalla aktiivisuudella asiakkaiden kanssa. Työntekijät olivat katselleet asiakkaan kanssa heidän vanhoja valokuviaan sekä keskustelleet ja muistelleet niistä. Osassa hoitolaitoksia työntekijät valokuvasivat eri asioita ja tapahtumia asuinkerroksissa sekä yhdessä hoitolaitoksessa oli viime syksynä kokeiltu valokuvatuntia.

”Kyllä mä asukkaan kans katson valokuvia ja se on semmosta yhteistä aikaa.”

Musiikki oli toinen paljon käytössä ollut sovellettu menetelmä. Työntekijät kertoivat, että heillä yhdessä kuunnellaan musiikkia sekä lauletaan. Lisäksi hoitolaitoksissa käy aktiivisesti ulkopuolisia esiintyjiä, jotka soittavat esimerkiksi tanssimusiikkia.

”Aika monihan teistä on jossain vaiheessa käyttänyt sitä musiikin kuuntelua, että eihän se ole pelkästään se oma laulaminen.”

Työntekijät kokivat, että erilainen **muistelu** on myös yksi luova menetelmä, jota ovat käyttäneet osana omaa työskentelyä. Asiakkaiden kanssa oli muisteltu muun muassa heidän omista valokuvistaan sekä kuunneltu asiakkaan tarinoita kuvista. Työntekijät kokivat, että muistelua menetelmänä oli käytössä joka päivässä arjessa.

”Valokuvista ollaan katseltu ja muisteltu.”

Tiedonkulku juurtumisessa

Työntekijät kokivat, että **käytännön toiminnan** kautta tieto ja kokemus luovista menetelmistä olivat levinneet työyhteisössä. Työntekijät kertoivat, että toisinaan sattumaltakin tulleet hyvät kokemukset ja käytännöt olivat juurruttaneet menetelmiä osaksi työskentelyä. Työyhteisöissä näitä hyviä toimintatapoja oli kertomalla viety eteenpäin.

”Sit varmaan on nähny, kun joku tekee ja se puree se.”

Tieto luovista menetelmistä oli edellä mainittujen kokemusten lisäksi levinnyt lähinnä työyhteisössä käytyjen **keskusteluiden** kautta. Koulutuksesta saatu tieto ja kokemus oli kahvitauoilla jaettu muille työntekijöille. Osa työntekijöistä koki, ettei juuri ollut kuullut luovista menetelmistä muilta. Tiedonkulku olikin vahvasti vain näiden käytyjen keskusteluiden varassa.

”Varmaan ne koulutuskertojen sisällöt on puhuttu aika hyvin tuolla kahvitunnilla.”

Työyhteisön asenteet

Työyhteisön **asenteet** luovia menetelmiä kohtaan olivat sekä myönteisiä että kielteisiä. Työyhteisöissä toisaalta oli halua ja innostusta viedä menetelmiä eteenpäin, mutta toisaalta juuri se seikka koettiin haasteelliseksi. Työntekijät olivat kokeneet, että työntekijän henkilökohtaisella kiinnostuksella ja asenteella oli ollut vaikutusta siihen miten menetelmät olivat juurtuneet käytäntöihin. Jos työntekijä oli ollut innostunut asiasta ja oli kokenut sen tärkeäksi, oli omaa kokemusta ja tietoa ollut helpompi jakaa. Osa työntekijöistä oli kokenut hankkeen koulutukset pitkänä prosessina, jonka eteenpäin vieminen tai toiselle selittäminen koettiin hankalaksi.

”Kuinka tärkeänä sä koet, että juuri sen asian sä haluat tuoda työyhteisöön.”

”Kyllä se vähän työläänä tuntuu, et sun pitäis tavallaan kertoa, et mikä tää juttu [koulutus] oli.”

Työntekijät toivat haastattelussa esille, että monenlaista luovaa toimintaa on ollut, mutta juuri hankkeen mukaisia menetelmiä ei ollut juurtuneena osana käytäntöjä. Käsien tanssi – menetelmää ei ollut käytetty, muutamia yksittäisten hoitajien kokeilu- ja lukuun ottamatta. Kaikissa hoitolaitoksissa oli hoitotyössä jo useamman vuoden ollut musiikkia ja laulua yhtenä elementtinä mukana. Ennen hankkeen toimintaa työntekijät kokivat luovien menetelmien kuuluneen mukaan päiväkeskusten toimintaan kuin itsestään. Luovia menetelmiä ei aktiivisesti ollut viety eteenpäin, vaan enemminkin niistä oltiin tultu hankkeen myötä tietoisemmiksi. Työntekijät uskoivat, että muutkin koulutukseen osallistuneet olivat itsekseen työstäneet menetelmiä ilman yhteistä pohdintaa työyhteisössä.

”Se [musiikki] on ollu jo oikeastaan monta vuotta jo, että se on jo niin vanha.”

”Et ei sitä ole aktiivisesti viety niinku eteenpäin.”

Sitouttaminen juurruttamisessa

Työntekijät kokivat, että pääasiassa luovien menetelmien työstäminen tapahtui itsenäisesti, mutta silti Lysti-hankkeen myötä työyhteisöissä oli kokeiltu erilaisia toimintamalleja, joilla **työyhteisöä** sitoutettiin edistämään luovien menetelmien käyttöä.

Yhdessä hoitolaitoksessa oli otettu käyttöön toimintamalli, jossa viikoittain yhden hoitajan vastuulla oli pitää toimintahetki siellä osastolla, missä oli työvuorossa. Työntekijä kertoi, että hoitaja sai itse päättää mitä toimintahetkessä tehdään ja sillä tavalla toimintaan sitoutettiin, että jokainen hoitaja vuorollaan oli vastuussa toimintahetken toteuttamisesta.

”Hoitaja saa itse päättää, et minkä teen, mutta tavallaan siinä sitoutetaan, et se tule jokaiselle aina vuorollaan.”

Tällaiset kiertävät vuorot olivat ainoat haastatteluissa esiin noussut keino sitouttaa luovia menetelmiä osaksi työyhteisön toimintaa. Lisäksi työyhteisöissä oli ollut käytössä erilaisia kiertäviä vuoroja muun muassa eri asuinkerrosten välillä sekä asiakkaiden ulkoilutuksen suhteen.

”Elikkä saadaan se ulkoiluaktiiviteetti ja sitten tää toiminnallinen hetki.”

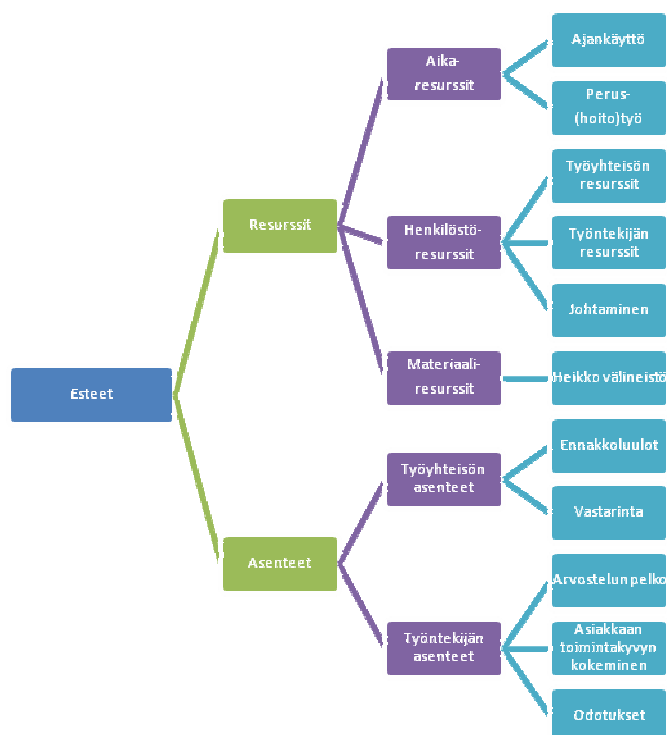
Kuten kuvio 3. osoittaa, **johtaminen** nousi yhdeksi juurtumisen osatekijäksi. Esimiehen tuki ja kannustus koettiin myös tärkeäksi luovien menetelmien vakiinnuttamiseksi osaksi arkikäytäntöjä. Osassa työyhteisöjä koettiin, että esimiehen puolesta luovien menetelmien käyttö oli toivottavaa ja siihen kannustettiin. Toisaalta työyhteisöissä oli myös koettu, että varsinkin hankkeen alussa esimies laittoi jopa hieman pakottaen työntekijöitä mukaan hankkeeseen. Esimiehen oli koettu olevan enemminkin materiaalisella tasolla mukana, mutta hengessä mukana oleminen oli työntekijöiden kokemusten mukaan puuttunut.

”Siinä määrin kyllä ainakin esimies on tukenut, et jos vaan tietää et joku jotain taitaa, nii hän kannustaa ja antaa varmasti ja henkilökohtaisestikin sitä tuke ja palautetta.”

”Hommas [esimies] kaikkia kansioita meille -- , et se oli siinä mielessä mukana, mutta ei tavallaan kuitenkaan niin hengessä mukana.”

10.3 Luovien menetelmien käyttöä estävät tekijät hoito- ja kuntoutustyössä

Luovien menetelmien käytön suhteen työntekijät olivat kokeneet resursseihin sekä asenteisiin liittyviä esteitä, kuten kuviosta 4. ilmenee. Hyvin selkeästi esiin nousivat **aikaresurssit**, jotka työntekijöiden kokemana rajoittivat menetelmien käyttöä omassa työssä. Toinen merkittävä resursseihin liittyvä seikka oli **henkilöstöresurssit**, jotka oli koettu vähäisiksi. **Materiaaliset resurssit** mainittiin myös, mutta niiden merkitystä ei ollut koettu niin huomattavina kuin aika- ja henkilöstöresursseja. Tämän lisäksi **työyhteisön asenteet** sekä **työntekijän asenteet** oli koettu esteenä luovien menetelmien käytölle.

KUVIO 4. Luovien menetelmien käyttöä estävät tekijät työntekijöiden kokemana

Resurssit

Työntekijät olivat kokeneet **aikaresurssien** olleen esteenä luovien menetelmien käytölle. Heillä oli tuntuma, että menetelmiä käytettäisiin enemmän, jos ajan löytäminen menetelmien käytölle olisi ollut helpommin järjestettävissä. Työajan puitteissa toimintahetkien suunnittelu yksin tai yhdessä työyhteisön kanssa oli koettu haasteelliseksi. Työntekijät toivat esiin, että jos heillä olisi ollut enemmän aikaa asiakasta kohden, olisi menetelmien käyttäminen ja soveltaminen ollut helpompaa.

”Et jos tässä oli se ongelma, nii se ajankäyttö.”

”Se pitäis järjestää se aika jostain siinä työaikaan, se suunnittelu tai tällöinen keskustelu ainakin, mitä tehhään ja hankitaan.”

Perustyön sekä hoitotoimenpiteiden koettiin vievän niin paljon aikaa, ettei luovien menetelmien käyttäminen sen vuoksi onnistunut osana omaa työskentelyä. Työnteki-

jät kokivat, että päivittäisten työtehtävien lisäksi oli vaikeaa ottaa aikaa esimerkiksi soittimien käyttämiseen. Työtehtävien jälkeen jäänyt aika ei riittänyt siihen, että olisi alkanut toteuttamaan jotakin menetelmää. Työntekijät olivat kokeneet menetelmien käytön olleen työn lomassa olleita lyhyitä tuokioita, jotka usein olivat jääneet kesken toisen asiakkaan tarpeiden vuoksi.

”Perustyö vie aika paljon kuitenkin, ison osan siitä.”

Työntekijät kokivat **Henkilöstöresurssien** olleen riittämättömät luovien menetelmien toteuttamiseen. Lysti-hankkeen koulutuksiin osallistujien määrä koettiin pieneksi suhteessa työntekijöiden määrään ja osallistujien aktiivisuuden koettiin vähentyneen koulutusten edetessä. Työntekijät olivat kokeneet, että jos henkilökuntaa olisi ollut enemmän, olisi työtehtävistä ollut helpompi irrottautua toiminnallisiin hetkiin. Työntekijät kertoivat, että hoitajia oli asiakkaiden määrään nähden liian vähän, joten asiakkaiden toiveiden huomioiminen vaikeutui.

”Jos siinä on kymmenen muuta asukasta, jokaisella on sit omia tarpeita.”

Kokemukset henkilökunnan vähydestä oli tuottanut riittämättömyyden tunnetta työntekijöille. Työntekijät olivat kokeneet ristiriitaa siinä, etteivät voineet vastata asiakkaasta lähtöisin olleisiin tilanteisiin, koska eivät pystyneet irtautumaan sen hetkisestä työstään. Lisäksi haasteellisena oli koettu luovien menetelmien yhdistäminen omiin arkikäytäntöihin. Esiin nousi myös työntekijöiden oma jaksaminen sekä ettei jaksakaan antaa itsestään omaan työhön.

”Ei jaksakaan antaa sitten, vaikka näkee, et ehkä toi ois kivaa, mutta...”

”Et se tule niinku sieltä asukkaasta lähtöisin ja sitten on voimavarat sen mukaiset, mutta sehän tietysti on ettei aina pysty siitä työstä irtautuun.”

Työntekijät kaipaivat luovien menetelmien käyttöön enemmän tukea ja kannustusta esimiehiltään. Esimieheltä kaivattiin enemmän johtamista sekä kiinnostusta mene-

telmien jalkauttamiseen. Työntekijät olisivat halunneet, että esimiehellä olisi ollut vastuullaan ohjata heitä käyttämään luovia menetelmiä. Lisäksi työntekijät kaipaivat, että esimies olisi tiedustellut heiltä, miten menetelmien soveltaminen tai juurtuminen oli sujunut. Työyhteisöissä ymmärrettiin, ettei esimiehen tuen puuttuminen ollut hänen syynsä, mutta se koettiin kuitenkin yhtenä menetelmien juurtumista estäneenä osatekijänä.

”Esimiehen tuki ei kantanut tänä kahden vuoden aikana. Kertaakaan ei kysytty, ehkä alussa kysyttiin...”

Luovien menetelmien käyttöä estäneiksi **materiaalisiksi resursseiksi** työntekijät nostivat puutteelliset äänentoistolaitteet sekä musiikkilevyjen vähäisyyden.

”Paremmat musiikintoistolaitteet, ja levyjä saisi olla enemmän.”

Asenteet

Työyhteisön asenteissa oli havaittavissa ennakkoluuloja luovien menetelmien käyttöä kohtaan. Työntekijät nostivat esiin, että hoitotyöntekijöiden osittaisen vastarinnan vuoksi menetelmät eivät ole saaneet siltaa käytännön työhön. Menetelmät miellettiin työntekijöiden mukaan hienommiksi tai korkealentoisemmiksi kuin mitä ne todellisuudessa olivat ja sanat luova sekä luovuus koettiin jopa pelottaviksi. Työntekijöiden kokemuksien mukaan nämä edellä mainitut seikat nostivat kynnystä kokeilla ja käyttää menetelmiä. Työntekijät kokivat, että luovien menetelmien käyttäjän olisi pitänyt olla jollakin tapaa taiteellinen.

”Se on niinku kaks eri hommaa, taiteilijat hoitajat.”

”Musta tuntuu, että tuo sana luova pelottaa montaa ihmistä.”

Työyhteisöissä luovien menetelmien käyttö oli jäänyt muutamille aktiivisille työntekijöille. Työntekijät nostivat esiin, että työyhteisöissä vedottiin siihen, ettei ole luova. Tällä tavoin menetelmien käyttöä siirrettiin niille työntekijöille, jotka työyhteisön yleisen mielipiteen mukaan olivat luovia. Lysti-hankkeen koulutuksissa mukana olleet työntekijät taas kokivat työyhteisön vastarinnan vuoksi haasteellisenä sen, miten tietoa menetelmistä olisi vienyt omaan työyhteisöön.

”Tätä on paljon, kun mä en ole luova. Menkööt ne sinne, ketkä jo runoilee ja tekee.”

Lisäksi monella **työntekijällä oli asenne**, ettei ole omasta mielestään luova tai osaa käyttää menetelmiä. Esimerkiksi käsien tanssia ei koettu luontevaksi käyttää, joten sitä menetelmää ei toteutettukaan. Työntekijät kertoivat, että kynnys käyttää menetelmiä työkaverin tai – yhteisön nähden oli koettu korkeaksi. Menetelmiä oli käytetty salassa tai piilossa, ettei työkaveri ollut päässyt yllättämään tai näkemään. Työntekijät kokivat arvostelun pelkoa ja siksi menetelmien käytön koettiin riippuvan työntekijän omasta rohkeudesta sekä kiinnostuksesta.

”Että tota sitä tekee vähän niinku salassa tai sitten piilossa.”

Asiakkaiden alentuneen toimintakyvyn koettiin olevan esteenä luovien menetelmien käytölle. Työntekijät kertoivat, että asiakkaiden saaminen mukaan toimintaa oli työlästä ja menetelmät olivat liian korkealentoisia asiakkaille. Vaikka menetelmiä oli sovellettu työyhteisöissä vastaamaan asiakkaiden toimintakykyä, silti työntekijät mielsivät asiakkaat liian huonokuntoisiksi.

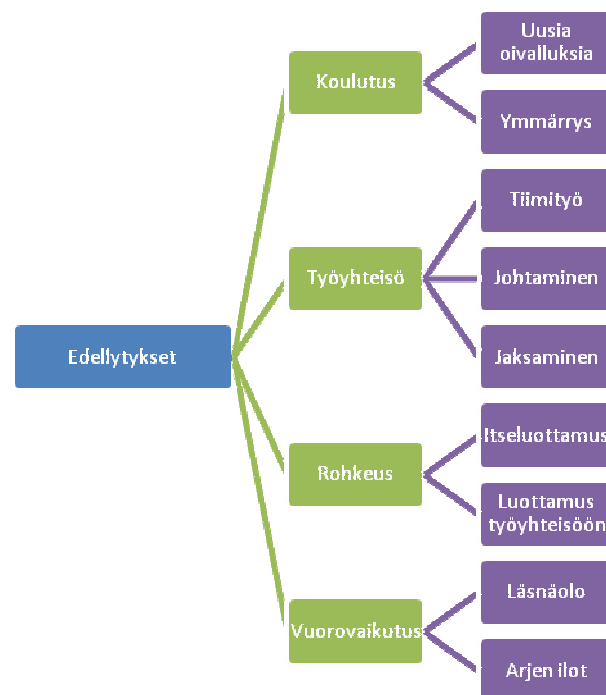
”Et ehkä nämä olivat liian korkealentoisia näin huonokuntoisille.”

Hankkeen koulutukset eivät vastanneet kaikkien odotuksia, joka osaltaan aiheutti vastarintaa menetelmien käyttöä kohtaan. Osa työntekijöistä oli kokenut, että toiminnallisten hetkien tai luovien menetelmien käytön olisi pitänyt olla jotain hienompaa tai itse olisi pitänyt olla pakottaen luova.

”Että mun pitää olla jotenkin luova ja muuta, että se ei ihan tuntunut, vastannut odotuksia.”

10.4 Luovien menetelmien käytön edellytykset hoito- ja kuntoutustyössä

Lysti-hankkeen tarjoama **koulutus** oli koettu luovien menetelmien käyttöä edistävänä tekijänä. Vaikka koulutuksissa läpi käydyt luovat menetelmät eivät sellaisenaan olleet soveltuneet työntekijöiden arkikäytäntöihin, oli koulutukset kuitenkin koettu hedelmällisinä. **Työyhteisön** merkitys menetelmien käyttöä edistävänä tekijänä nousi esiin ja yhteisen panostuksen koettiin myös edistävän menetelmien käyttöä. Lisäksi kuten kuvio 5. osoittaa, esiin nousi työntekijän **rohkeuteen** ja **vuorovaikutukseen** liittyvät tekijät.

KUVIO 5. Luovien menetelmien käytön edellytykset

Lysti-hankkeen tarjoama koulutus

Hankkeen koulutusten myötä työntekijät olivat **ymmärtäneet**, että hoitotyöhön oli aiemminkin sisältynyt luovuutta ja luovia menetelmiä. Koulutuksen alussa moni oli kokenut, ettei ole luova, mutta myöhemmin oli oivaltanut käyttäneensä luovia menetelmiä jo aiemminkin työssään. Työntekijät olivat koulutusten jälkeen kokeneet tulensa rohkeammiksi ja avoimemmiksi käyttää luovia menetelmiä. Koulutuksen kerrottiin antaneen uusia näkökulmia työhön. Lisäksi työntekijöille oli vahvistunut ajatus menetelmien tärkeydestä.

”Jotenkin varmaan tää koulutus toi vielä enemmän semmosta, että se on tärkeä.”

”Mun mielestä ainakin tän koulutuksen myötä nii on tullu ehkä rohkeemmaks tai silleen niinku avoimemmaks toteutttaa näitä juttuja.”

Työntekijät kertoivat saaneensa **uusia oivalluksia** siitä, että luovia menetelmiä käyttämällä olisi mahdollista saavuttaa uusia mahdollisuuksia tai ulottuvuuksia. Joskus luovuutta oli tarvittu esimerkiksi siinä, että asiakkaalle saatiin autettua päivävaatteet päälle. Koulutuksen jälkeen työntekijät olivat alkaneet pohtia, miten luovia menetelmiä voisi soveltaa omassa työssä ja miten työskentelyn kautta voisi syntyä uusia oivalluksia. Työntekijät kertoivat hoitotyössään joskus keinojen olevan vähissä ja hankkeen koulutus oli tuonut uusia ajattelutapoja sekä keinoja omaan työhön. Koulutuksen koettiin edistäneen menetelmien käyttöä omassa työssä ja antaneen vahvistusta sille, että menetelmillä on vaikutusta asiakkaan hoitoon ja arkeen.

”Me työstetään edelleen näitä samoja elementtejä itsemme kautta ja erittäin onnistunut ollu.”

Työyhteisön tuki

Työyhteisöissä oli koettu, että työntekijät arvostivat sitä, että asiakkailla täytyy olla luovaa toimintaa ja että heillä oli positiivinen ilmapiiri menetelmiä kohtaan. Toisaalta

työntekijät olivat kokeneet, että saamalla työyhteisöä vielä avoimemmaksi ja innostuneemmaksi luovista menetelmistä, he pystyisivät jatkossakin viemään menetelmiä eteenpäin. Työntekijät kokivat, että **tiimityöllä** sekä yhteisillä tavoitteilla menetelmät pysyisivät jatkossakin osana päivittäistä työskentelyä.

”Että semmonen niinku tiimityöskentely saatais tähän hommaan mukaan enemmän.”

Työntekijät toivoivat, että tulevaisuudessa hoitolaitosten **johto** ottaisi vastuulleen kirjata toimintayksiköiden vuosiohjelman tai toimintasuunnitelmiin ylös, että jokaisella työyhteisön jäsenellä on velvollisuus toteuttaa toiminnallisia hetkiä niillä kyvyillä ja taidoilla mitä on. Työntekijät kokivat, että tällä keinoin menetelmien käyttö sekä toiminnallisten hetkien toteuttaminen ei jäisi muutamien aktiivisten toimijoiden varaan, vaan että koko työyhteisö olisi sitoutunut menetelmien toteuttamiseen. Lisäksi esimiehen tuki koettiin hyvin tärkeäksi menetelmien edistämisen kannalta.

”Kyllä esimiehen tuki on hirveän tärkeä.”

”Sehän pitäis olla toimintasuunnitelmassakin, et jokainen työntekijä on velvollinen toteuttamaan myös toiminnallisia hetkiä.”

Lisäksi luovien menetelmien käyttöä arkikäytännöissä olisi mahdollista edistää työntekijöiden **työssä jaksamisen** näkökulmasta. Työntekijät kokivat menetelmien käytön tuovan vastapainoa fyysiselle sekä raskaalle työlle ja menetelmiä käyttämällä työntekijöille olikin avautunut keino irtaannuttaa asiakas arjesta. Työntekijät olivat kokeneet näiden arjen irtiottojen tuoneen myös heille itselleen henkisiä voimia, mikä taas osaltaan koettiin edistävän työssä jaksamista.

”Se on tavallaan itellekin sit semmonen vastapaino sit sille, niinku tavallaan sille fyysiselle työlle.”

”Mutta kyllä siitä puhtia niinkö itekin saa.”

Työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet

Työntekijät kokivat, että heillä olisi pitänyt olla enemmän **itseluottamusta** heittäytyä käyttämään luovia menetelmiä sekä uskallusta antaa tilanteen viedä. Hankkeen toiminnan myötä työntekijät olivat oivaltaneet sen, että rohkeus ja uskallus ovat jokaisesta itsestään kiinni ja jokainen on omalla tavallaan luova.

”Vähän semmosta rohkeutta ja vähän sitten niinku että ottas asiakseen.”

”Vaan uskallat heittäytyä, tästä tulee mitä tulee.”

Työntekijän itseluottamuksen lisäksi luovien menetelmien käyttöä edistää se, että työntekijä voi **luottaa omaan työyhteisöönsä**. Työntekijät toivoivat, että työyhteisössä oltaisiin armollisempia itseään kohtaan eikä menetelmien käytöstä otettaisi taakkaa itselle. Työyhteisössä vallitsevan luottamuksen myötä hyviksi havaittujen menetelmien tai käytäntöjen eteenpäin vieminen koettiin helpommaksi. Lisäksi työntekijät toivoivat, että jokaiselle annettaisiin mahdollisuus käyttää menetelmiä omalla tyyllään.

”Jos se siitä lähtis heräämään sit se luovuuden pallo ja vuorovaikutuksen niinku muutenkin kuin hoitotoimien yhteydessä.”

Asiakslähtöinen vuorovaikutus

Läsnäololla ja kuulemalla mitä asiakkaalla on sanottavaa, koettiin menetelmien käytön lähtökohtana. Työntekijöiden mielestä vaaditaan tilanneälyä ja -herkkyyttä, jotta pystyi aistimaan eri asiakastilanteissa. Hetkessä oleminen sekä vuorovaikutus oli koettu tärkeiksi menetelmien onnistuneen käytön kannalta.

”Elikkä se on tärkeitä kohtaaminen ja vuorovaikutus. Ja jotain uutta ja ilo. Yhdessä.”

Työntekijät olivat kokeneet, että pienet **arjen ilot** olivat tärkeitä ja niiden löytämiseksi ei useimmiten tarvittu mitään ihmeempiä konsteja. Luovien menetelmien sekä toiminnallisten hetkien oli koettu helpottavan ilojen löytämistä, mutta keinojen ja työn liiallisesta analysoinnista haluttiin eroon. Työntekijöiden mielestä tilanteiden olisi annettava mennä omalla painollaan ja työntekijällä tulisi olla uskallusta olla ohjailematta sitä liikaa. Tärkeimmäksi oli koettu asiakkaan hoidon laatu ja se, että loppuvaiheessakin olisi elämänmakua.

”Ei ne [toimintahetket] tarvii olla mitään ihmeellisiä. Ne on vaan niitä pieniä arjen iloja, mitkä tulee sieltä. Mun mielestä se on tärkeintä se ilo kaikessa.”

11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tarkastellessa luovien menetelmien juurtumista osaksi työyhteisöiden arkikäytäntöjä esiin nousi muutamia tekijöitä, jotka olivat vaikuttaneet menetelmien käyttöön useammassa eri yhteydessä. Työyhteisön ja työntekijän asenteilla oli vaikutusta sekä menetelmien juurtumisen osalta sekä menetelmien käyttöä estävissä tekijöissä. Lisäksi työyhteisön merkitys nousi esiin menetelmien juurtumisen sekä edellytysten näkökulmissa. Esimiehen rooli luovien menetelmien juurruttamisessa osaksi arkikäytäntöjä koettiin liian vähäiseksi ja työntekijät olivatkin kokeneet, että esimiehen vahvempi rooli on yksi edellytys menetelmien käytölle.

Lysti-hankkeessa kehitetyistä luovista menetelmistä oli työyhteisöihin otettu joitakin osia käyttöön. Kehitettyjen menetelmien käyttö sellaisenaan koettiin haasteelliseksi ja niistä olikin jokaiseen työyhteisöön muovautunut omanlaisensa sovellukset. Musiikki ja valokuvatyöskentely olivat eniten käytössä olleet menetelmät, mutta sen sijaan käsien tanssi oli koettu vaikeammaksi ottaa käyttöön. Käsien tanssi – menetelmää ei työyhteisöissä ollut lähdetty soveltamaan, joten kokemuksia tästä menetelmästä ei saatu.

Aineistosta kävi ilmi, että työyhteisöissä luovuus ja luovat menetelmät koettiin monilla eri tasoilla. Tämä on verrattavissa taiteen kokemiseen, joka pohjaa vahvasti henkilökohtaiseen kokemukseen, oivallukseen sekä elämykseen (Hohenthal – Antin 2006, 124). Jokaisella työntekijällä oli siis oma näkemyksensä luovuudesta. Toiselle luovuutta oli selvittä läpi päivittäisistä työtehtävistä ja toiselle luovuus oli asiakkaan kanssa yhdessä laulamista. Oman luovuuden löytäminen ja sen käyttäminen oli siis jokaisen omasta persoonasta lähtöisin, jonka työntekijätkin toivat haastattelussa esille.

Käsien tanssi – menetelmän tarve oli hankkeen aikana noussut vuodepotilaiden kanssa työskenteleviltä hoitajilta. Tutkimukseen osallistuneissa hoitolaitoksissa ei ollut vuodepotilaita, joten se oli yksi syy siihen, ettei menetelmää ollut otettu käyttöön. Muita menetelmiä oli työyhteisöissä sovellettu ja yksinkertaistettu, mutta käsien tanssi oli jäänyt soveltamatta. Ehkä työntekijät kokivat menetelmän vieraammaksi ja haasteellisemmaksi toteuttaa omassa työssään. Kuten Heimonen (2007, 42.) toteaa, on fyysinen kontakti ja liike nykyihmiselle vieraampaa kuin aiemmin. Menetelmänä tanssi ei tarjoa valmista toimintamallia ja tämä aiheuttaa hämmennystä työntekijöissä.

Varsinaisten menetelmien lisäksi työntekijät puhuivat toiminnallisista hetkistä, jotka he mielsivät osaksi luovien menetelmien käyttöä. Työyhteisöissä oli jo vuosia käytetty musiikkia ja liikettä osana hoitotyötä, mutta Lysti-hankkeen myötä työyhteisöissä oli saatu vahvistusta sille, että menetelmät toimivat ja ne voivat osaltaan edistää asiakkaiden toimintakykyä sekä hyvinvointia. Asiakkaan kokonaisvaltainen hoito kuitenkin sisältää myös hänen omien voimavarojen vahvistamista, joka taas osaltaan voi edistää asiakkaan terveyttä. (Blomqvist – Suomivuori 2001, 61.) Työntekijät olivat siis selkeästi kaivanneet faktatietoa luovien menetelmien terveyttä ja hyvinvointia edistävästä tekijöistä.

Luovia menetelmiä, erityisesti laulua, oli käytetty hoitotilanteissa, joissa asiakas vastusti hoitotoimenpidettä tai koki tilanteen hankalaksi. Työntekijät olivat kokeneet,

että esimerkiksi laulamalla tilanne ikään kuin laukesi ja asiakas muuttui hoitomyönteisemmäksi. Taide-elämysten avulla on mahdollista parantaa työntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta ja työntekijälle syntyy mahdollisuus vahvistaa asiakkaan omia resursseja. (Blomqvist – Suomivuori 2001, 68–69.) Asiakkaiden omien resurssien näkeminen oli työntekijöille haasteellista, sillä moni koki asiakkaiden alentuneen toimintakyvyn vuoksi menetelmien soveltamisen haasteelliseksi. Nähtiinkö asiakkaasta vain sairaudet ja vaivat sen sijaan, että olisi nähty ihminen niiden takana. Vai oliko työntekijöiden ajattelutapa tässä kohtaa työntekijälähtöistä asiakaslähtöisyyden sijaan.

Mielenkiintoista oli havaita kuinka paljon työyhteisön tai työntekijän asenteilla oli merkitystä luovien menetelmien käytölle tai juurtumiselle. Asenteilla oli vaikutusta sekä siihen miten menetelmät ovat juurtuneet osaksi arkikäytäntöjä sekä mitä esteitä niiden käytölle oli koettu. Työntekijät olivat kokeneet, että menetelmiä oli pitänyt yksinkertaistaa sekä helpottaa, jotta menetelmiä oli voinut käyttää asiakkaiden kanssa. Joidenkin menetelmien, esimerkiksi valokuvatyöskentelyn, kohdalla työntekijät olivat saaneet onnistuneita kokeiluja soveltamisesta. Mutta toisaalta työntekijät nostivat sitä esiin kuinka huonokuntoisia heidän asiakkaat ovat ja kokivat sen esteenä menetelmien käytölle. Taiteeseen ja luovuuteen liittyvän vapauden sekä hoitotyön toimenpidekeskeisyyden yhdistäminen aiheuttaa ristiriitaa, sillä siinä törmäävät eri ammatillisuudet ja toimintatavat. Jotta kulttuuritoiminta ja hoitotyö pystyvät kulkemaan rinnakkain, vaaditaan asenteiden sekä toimintatapojen muutosta ja kehittämistä. (Liikanen 2010, 25.) Lysti-hankkeen koulutusten myötä työntekijöiden ennakoluulot vähenivät sekä näkökulma luovista menetelmistä laajeni. Voisiko koulutukseen vielä enemmän sisällyttää keskustelua asenteista ja ennakoluuloista luovia menetelmiä kohtaan ja näin hälventää ennakkokäsityksiä. Lisäksi koulutuksen yhdeksi osa-alueeksi voisi ottaa omien asenteiden ja ennakoluulojen käsittelemisen sekä niistä ääneen puhumisen.

Tieto Lysti-hankkeen koulutuksista ja luovista menetelmistä oli levinnyt työyhteisöissä käytyjen keskusteluiden kautta. Työntekijät kokivat hankalaksi lähteä kertomaan

luovista menetelmistä koulutusten kautta saadun oman kokemuksen perusteella, vaikka toisaalta he toivat esiin, että koulutuksista oli saatu hyvä pohja tai malli lähteä toteuttamaan sekä soveltamaan menetelmiä. Lisäksi työyhteisöissä tieto levisi onnistuneiden käytännön kokeiluiden sekä havainnoinnin kautta. Luovien menetelmien käytön jatkuvuuden kannalta työyhteisöissä tulisi lisätä vuorovaikutusta sekä kommunikointia. Ääneen puhumalla ja jakamalla kokemuksia menetelmistä saavat ne merkityksellisyyttä ja niistä tulee päteviä niin puhujalle kuin kuuntelijalle. (Seppänen – Järvelä 2009, 49.)

Työntekijät olivat kokeneet, että luovien menetelmien käyttöön oli esimiehen niin sanottu lupa ja osassa hoitolaitoksia menetelmiä oli kannustettu käyttämään niin paljon kuin halusi, mutta toisaalta esimiehen tukea ja kannustusta sekä työntekijöiden kuulemista kaivattiin enemmän. Saamaansa tuen ja kannustuksen lisäksi työntekijät kaipasivat sitä, että esimies olisi ollut myös henkisesti läsnä ja tukena. Työntekijät kokivat, että luovien menetelmien juurtuminen työyhteisöissä jäi liiaksi muutamiin aktiivisten toimijoiden vastuulle sen sijaan, että koko työyhteisö esimiehet mukaan lukien olisivat olleet asian takana.

Peltolan ja Vuorenton tutkimuksessa Juurruttamisen edistäjät ja estäjät on myös todettu organisaation johdon sitoutumisella olevan vaikutusta siihen, kuinka kehittämistyö sekä sen tulokset juurtuvat organisaatioon. Heidän tutkimuksessaan todettiin, että kehittämistyö koettiin turhauttavaksi ilman johdon tukea ja sitoutumista kehittämiseen. Työntekijöillä ei ole mahdollisuuksia tehdä toiminnan kehittämiseen liittyviä päätöksiä, sillä valta juurruttamisen edellyttämiin muutoksiin on johdolla. (Peltola & Vuorento 2007, 83.)

Luovien menetelmien juurtumisen kannalta työyhteisöissä voisi kokeilla oppivan organisaation mallia, jonka avulla on mahdollista organisoida työtä ja näin saavuttaa vakiintuvia käytäntöjä työyhteisöön. (Järvinen, Koivisto & Poikelo 2002, 160–161.) Lisäksi kuten työntekijät nostivat esille, luovien menetelmien juurtumista edistäisi niiden kirjaaminen esimerkiksi osaksi hoitolaitosten toimintasuunnitelmia. Toiminta-

suunnitelmien ja vuosiohjelmien lisäksi kehittämistyön raportoinnin avulla on mahdollista edistää toiminnan juurtumista osaksi työyhteisöjen toimintaa. Näin kehittämistyössä syntyneiden kokemusten välittäminen organisaation kaikille toimijoille helpottuu. (Peltola & Vuorento 2007, 81–82.)

Luovien menetelmien käyttöä estävistä tekijöistä puhuttaessa ajankäytön ongelmat nousivat usein esille. Työntekijät kokivat, että asiakkaita on paljon ja heidän tarpeisiinsa on vastattava niin pian kuin mahdollista. Tästä johtuen työntekijöillä oli syntynyt tunne, ettei perustyön lisäksi ole aikaa luovien menetelmien käytölle. Tosin Hyyppä ja Liikanen (2005, 179–180) toteavat, että ajankäyttöön ja työjärjestelyihin voisi saada joustavuutta rutiinitöiden uudelleen organisoinnilla sekä resurssien kohdentamisella. Kuten Bardy (2007, 27.) sekä Sederholm (2001, 11.) toteavat, on hoitotyössä usein tiukat päiväjärjestykset sekä arkirutiinit, joiden rikkominen saattaa olla työlästä. Luovan tai kulttuurisen toiminnan ottamiseksi osaksi arkikäytäntöjä koetaan usein uhkana, vaikka toistuvat päivärutiinit laitostavat sekä asiakkaita että työntekijöitä. (Hyyppä & Liikanen 2005, 178–179.) Ehkä työntekijät kokivat luovien menetelmien avulla rutiinien rikkomisen haasteelliseksi, sillä siinä menttiin epä mukavuusalueelle. Päivittäiset rutiinit tuovat kuitenkin turvallisuutta asiakkaiden lisäksi myös työntekijöille.

Lisäksi Peltola ja Vuorento (2007, 80.) olivat saaneet tutkimuksessaan työntekijöiltä kahdenlaisia kokemuksia kehittämistyön jalkauttamisesta. Toisaalta kehittämistyöhön oltiin kiinnostuneita ja työntekijöillä oli yhteinen näkemys ja tavoite siitä, että se hyödyntää ja helpottaa kaikkien työtä. Mutta toisaalta toiset olivat kokeneet, että perustyötä tekeviä oli haasteellista saada kehitystyöhön mukaan, jos he olivat valmiiksi kuormittuneita ja ylityöllistettyjä omassa työssään.

Työntekijät nostivat esiin, että olisivat kaivanneet Lysti-hankkeen koulutuksista yksinkertaista, selkeää ja helppokäyttöistä ”työkalupakkia”. He olivat kokeneet, että monisteet hukkuivat helposti eivätkä he olleet saaneet monisteista kaipaamaansa ohjeistusta menetelmiin. Työntekijät kertoivat, että ”työkalupakin” avulla olisi hel-

pompi katsoa ja muistella, miten luovia menetelmiä voisi toteuttaa. Työntekijät toivoivat, etteivät hankkeen aikana syntyneet käytännöt jäisi paikoilleen. Työntekijät olivat kokeneet, että asiat ovat hetken aikaa pinnassa ja sitten ne pikkuhiljaa unohtuvat ja ihmiset passivoituvat. Uusien näkökulmien saaminen ja menetelmien kehittäminen olivat työntekijöiden toiveena. Lisäksi he esittivät ajatuksen jonkinlaisesta jatkumosta hankkeen toiminnalle.

Lysti-hankkeen yhtenä osatavoitteena oli edistää luovien menetelmien käyttöä osaksi sosiaali- ja terveysalan henkilöstön jokapäiväistä hoito- ja kuntoutustyötä. Tähän tutkimukseen osallistuneiden hoitolaitosten arkikäytäntöihin eivät menetelmät sellaisenaan olleet juurtuneet, mutta erilaisia muunnelmia ja sovelluksia menetelmistä kuitenkin oli ollut käytössä. Samoin työntekijät olivat oivaltaneet luovien menetelmien terveyttä ja hyvinvointia edistävät vaikutukset. Lisäksi työntekijät olivat huomanneet, että menetelmien avulla saa uusia keinoja omaan työskentelyyn asiakkaiden kanssa. Näin ollen tämä hankkeen osatavoite oli toteutunut näiden hoitolaitosten osalta, sillä luovien menetelmien käytön edistämistä oli tapahtunut.

LÄHTEET

Ahonen-Eerikäinen, H. 2000. Musiikki – sisäisen maailman symboli. Teoksessa *Mieli ja taide*. Toim. Heikkilä, T., Paloheimo, L. ja Taipale, I. Vantaa: Mielenterveyden keskusliitto ry. 97–100.

Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Vastapaino.

Bardy, M. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa *Taide keskellä elämää*. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. ja Korhonen, P. (toim.) Keuruu: Otavan Kirjapaino. 21–33.

Blomqvist – Suomivuori, L. 2001. Taide-elämysten merkitys hoitotyössä. Teoksessa *Parantava taide*. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toim. Ukkola, I. Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS. 60–75.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa *Ikku-noita tutkimusmetodeihin I*. Aaltola, J. ja Valli, R. (toim.) Jyväskylä: Gummerus kirjapaino. 24–42.

Halkola, U. 2009. Mitä valokuvaterapia on? Teoksessa *Valokuvan terapeuttinen voima*. Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. ja Koulu, L. (toim.) Keuruu: Kustannus Oy Duodecim. 13–22.

Heimonen, K. 2007. Tanssin lahja. Teoksessa *Taide keskellä elämää*. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. ja Korhonen, P. (toim.) Keuruu: Otavan Kirjapaino. 39–43.

Hentinen, H. 2009. Valokuva terapeutin työvälineenä. Teoksessa Valokuvan terapeut-
tinen voima. Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. ja Koulu, L. (toim.) Keuruu: Kus-
tannus Oy Duodecim. 35–46.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja
käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, R. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Kirjayhtymä.

Hohenthal – Antin, L. 2006. Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori- ja vanhus-
työssä. Juva: PS – kustannus.

Häyrynen, T. 2011a. Innovations of Lysti. Sähköpostiviesti Lysti – hankkeen projekti-
päällikkö Petri Jussilalta 15.2.2011. Vastaanottaja S. Salminen. Lysti-hankkeen projek-
tipäällikön lähettämää materiaalia koskien hankkeen luovia menetelmiä.

Häyrynen, T. 2011b. Tanssipedagogi, liikunnan lehtori, Jyväskylän ammattikorkeakou-
lu. Puhelinkeskustelu 7.4.2011.

Hyyppä, M. & Liikanen, H-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita Prima.

Hyvinvointia luovasta toiminnasta. 2011a. Lysti-hankkeen kotisivut. Viitattu
15.3.2011. <http://www.jamk.fi/tutkimus/projekteja/lysti/etusivu>

Hyvinvointia luovasta toiminnasta. 2011b. Lysti-hankkeen kotisivut. Viitattu
16.11.2011. <http://www.jamk.fi/tutkimus/projekteja/lysti/pilottikoulutukset>

Ihanus, J. & Vuorinen, V. 2000. Tanssiterapiasta. Teoksessa Mieli ja taide. Toim. Heik-
kilä, T., Paloheimo, L. ja Taipale, I. Vantaa: Mielenterveyden keskusliitto ry. 79–90.

Järvinen, A., Koivisto, T. & Poikela, E. 2002. Oppiminen työssä ja työyhteisössä. 1.-2. painos. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 27.2.2011.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>

Lundahl, R. 2011a. Innovations of Lysti. Sähköpostiviesti Lysti – hankkeen projektipäällikkö Petri Jussilalta 15.2.2011. Vastaanottaja S. Salminen. Lysti-hankkeen projektipäällikön lähettämää materiaalia koskien hankkeen luovia menetelmiä.

Lundahl, R. 2011b. Lystin innovaatioita ja toimintamalleja. Viitattu 16.11.2011.
http://www.jamk.fi/download/31833_Raija_Lundahlin_esitys.pdf

Maailman ihanin tyttö – voimauttava valokuva. 2011. Voimauttavan valokuvan menetelmä. Viitattu 10.3.2011. <http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

Pantsu, L. 2011a. Innovations of Lysti. Sähköpostiviesti Lysti – hankkeen projektipäällikkö Petri Jussilalta 15.2.2011. Vastaanottaja S. Salminen. Lysti-hankkeen projektipäällikön lähettämää materiaalia koskien hankkeen luovia menetelmiä.

Pantsu, L. 2011b. Sähköpostiviesti marraskuun 2010 Lysti - hankkeen koulutusiltapäivän sisällöstä 28.4.2011. Vastaanottaja S. Salminen.

Pantsu, L. 2011c. Lehtori, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Puhelinkeskustelu 13.5.2011.

Peltola, U. & Vuorela, M. 2007. Juurruttamisen edistäjät ja estäjät. Kokemuksia työllistymispalvelujen kehittämishankkeista. Kuntoutussäätiön työselosteita 33/2007.

Viitattu 17.11.2011.

http://www.kuntoutussaatio.fi/files/172/Juurruttamisen_edistajat_ja_estajat.pdf

Sederholm, H. 2001. Taide on vahva lääke. Teoksessa Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toim. Ukkola, I. Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS. 8–21.

Seppänen – Järvelä, R. 2009. Työpaikka – yksilö, yhteisö ja organisaatio kehittämisen ytimessä. Teoksessa Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Juva: WS Bookwell. 31–50.

Strandman, P. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Taide keskellä elämää. Nykyaikaisen taiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. ja Korhonen, P. (toim.) Keuruu: Otavan Kirjapaino. 160–163.

Taipale, M. 2001. Taidetoiminta vanhustenhoitolaitoksessa. Teoksessa Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toim. Ukkola, I. Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS. 79–94.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: Tammi.

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi? Teoksessa Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Ruusuvuori, J. ja Tiittula, L. (toim.) Jyväskylä: Gummerus kirjapaino. 223–241.

Von Branderburg, C. 2007. Taide ja työhyvinvoinnin edistäminen - tehokkuusajattelua vai elämänlaadun parantamista? Teoksessa Taide keskellä elämää. Nykyaikaisen taiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. ja Korhonen, P. (toim.) Keuruu: Otavan Kirjapaino. 179–187.

LIITTEET

Liite 1.

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS LYSTI-HANKKEESSA MUKANA OLEVAN HOITOLAITOKSEN TYÖTEKIJÖIDEN RYHMÄHAASTATTELUUN

1) Tutkimuksen nimi

Luovat menetelmät ikääntyneiden hoito- ja kuntoutustyössä.
Menetelmien juurtuminen osaksi arkikäytäntöjä.

2) Tutkimuksen tekijä ja ohjaajat

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Salminen Sanna, sosionomi (amk), yamk-opiskelija
sanna.salminen.yst@jamk.fi

Jussila Petri, projektipäällikkö, Lysti-hanke
040 5420685, petri.jussila@jamk.fi

Heikkilä Johanna, asiantuntija, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Piippukatu 3, 40100 Jyväskylä
040-848 8623, johanna.heikkila@jamk.fi

Kantanen Mari, lehtori, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Keskussairaalantie 21 E, 40620 Jyväskylä
0400- 989470, mari.kantanen@jamk.fi

3) Hoitolaitos johon tutkimus kohdistuu

4) Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Tutkimuksen toimeksiantajana toimii Lysti-hanke. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää luovien menetelmien juurtumista työyhteisön käytännöiksi hanketoiminnan avulla.

Tässä opinnäytetyössä luoviksi menetelmiksi ovat rajattu käsien tanssi, voimaannuttava valokuva sekä ikääntyneiden ja lasten musiikilliset teematyöpajat. Tavoitteena on selvittää miten edellä mainitut, hankkeen kautta kehittyneet luovat menetelmät ovat levinneet työyhteisössä työntekijöiden kokemana.

5) Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto kerätään kolmesta eri Lysti-hankkeessa mukana olevista hoitolaitoksista käyttäen teemoitettua ryhmähaastattelua toukokuussa 2011. Haastatteluun osallistuvat vapaaehtoiset työntekijät, joilta pyydetään vielä erikseen suostumus tiedonantajaksi.

Tutkimusaineistoa käytetään opinnäytetyön tekemisen ajan, opinnäytetyön valmistuminen ajoittuu vuoden 2011 loppuun.

6) Tutkimusaineiston suojaus, säilyttäminen ja hävittäminen

Auditiivisia nauhoitteita sekä litteroitua tutkimusaineistoa säilytetään erillisessä tiedostokansiossa opinnäytetyön tekijän salasanalla suojatulla tietokoneella. Aineiston käyttötarpeen päätyttyä se hävitetään poistamalla tiedostot tietokoneelta sekä silppuamalla paperiset aineistot.

7) Palaute tuloksista

Tulokset kirjataan osaksi opinnäytetyötä ja ne ovat luettavissa Thesus – tietokannassa opinnäytetyön julkistamisen jälkeen.

8) Sitoumukset

Tekijä sitoutuu siihen, että ei käytä saamiaan tietoja muuhun kuin tutkimustarkoitukseen. Hän ei myöskään käytä saamiaan tietoja työntekijän, potilaan/asiakkaan tai hänen läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus. Henkilötietoja ei luovuteta sivulliselle. Tietoja käytetään vain kohdassa 5 määriteltynä aikana. Tiedot suojataan, säilytetään ja hävitetään edellä kuvatus-
ti.

Tutkimuslupia allekirjoitetaan kaksi kappaletta, toinen työnantajalle ja toinen tutkijalle.

Päiväys ____ / ____ 2011 Jyväskylässä

Sanna Salminen

Johanna Heikkilä, asiantuntija, JAMK

Tutkimuslupa myönnetty / ei myönnetty

Jyväskylässä ____ / ____ 20__

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2.

HAASTATTELUUN JA SEN NAUHOITUKSEEN SUOSTUMINEN

Hei,

Olen terveyden edistämisen - opiskelija Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyön Lysti – hankkeen toimeksiannosta, ja sen tarkoituksena on selvittää luovien menetelmien juurtumista työyhteisön käytännöiksi hanketoiminnan avulla. Pysin opinnäytetyöni kautta saamaan tietoa siitä, kuinka hankkeen tuomat luovat menetelmät ovat juurtuneet osaksi jokapäiväistä työtä.

Haastattelun kautta, jonka myös nauhoitan, selvitän kokemuksianne luovien menetelmien käytöstä. Siksi näkökulmasi, ajatuksesi ja mielipiteesi on tärkeä. Käsittelen haastattelut luottamuksellisina ja nimettöminä. Opinnäytetyöstäni haastateltavia ei voi tunnistaa. Haastattelun jälkeen nauhat litteroidaan, jonka jälkeen ne tuhoetaan.

Haastattelun suorittaa terveyden edistämisen – opiskelija Sanna Salminen. Opinnäytetyöni liittyy ylemmän ammattikorkeakoulun terveyden edistämisen koulutusohjelman opintoihin Jyväskylän ammattikorkeakoulussa.

Annan suostumuksen haastattelun ja sen nauhoituksen tekemiseen, sekä siitä saadun materiaalin käyttämiseen tutkimuksessa.

Jyväskylässä 27.5.2011

Allekirjoitus_____

Nimen selvennys_____